

Problémová mládež v ústavní výchově

Bc. Jan Badal, DiS.

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Jan BADAL
Osobní číslo: H118652
Studijní program: N 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Problémová mládež v ústavní výchově.

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- možné příčiny selhávání chování dětí a mládeže v ústavní výchově
  - přímá práce OSPOD s problémovými dětmi v ústavní výchově
  - koordinační činnost prac. OSPOD pro zúčastněné subjekty při resocializaci dítěte
  - možnosti soc. pedagogiky a soc. práce při nápravě tohoto stavu
- Součástí práce bude popis jevu (životní příběh klienta – kazuistika), kvalitativní výzkum (polostrukturované rozhovory) a analýza dat (zakotvená teorie).

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

JEDLIČKA, R. a kol. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviaci a úlohu pomáhajících profesí. 1. vyd. Praha: Themis, 2004

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008

KYRIACOU, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole. 1. vyd. Praha: Portál, 2005

LABÁTH, V. a kol. Riziková mládež. Možnosti potencionálních zmien. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 1. vyd. Praha: Portál, 2005

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Renata Oralová

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Jan Badal
Jméno, příjmení studenta

V Brně dne 25. března 2013

Podpis

---

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Diplomová práce nazvaná Problémová mládež v ústavní výchově se věnuje problematice dítěte v ústavní výchově a významu ústavní výchovy v procesu resocializace. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části bylo mojí snahou popsat celý proces z hlediska sociální patologie, legislativy, definovat jednotlivé typy ústavní výchovy a kompetence sociálního pracovníka. Ve výzkumné části jsem prostřednictvím kvalitativního výzkumu podrobil analýzám kazuistiky jednotlivých případů, které jsem doplnil rozhovory s vybranými respondenty.

Klíčová slova:

rodina, sociální patologie, problémová mládež, ústavní výchova, systém ústavní péče, resocializace, legislativní opatření, kompetence sociálního pracovníka, edukace problémového klienta, analýza kazuistiky

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce

The thesis called Troubled youth in institutional care deals with problems of a child in institutional care and importance of institutional care in the social rehabilitation process. It is divided into theoretical part and empirical part. My intention in the theoretical part was to describe the whole process from the point of view of social pathology, legislation, to define individual types of institutional care and authority of a social worker. In the empirical part I made analysis of interpretation of individual cases using qualitative research, which I completed by discussions with selected respondents.

Keywords:

family, social pathology, troubled youth, institutional care, system of institutional care, social rehabilitation, legislative measures, authority of social worker, education of problem client, analysis of case interpretation

Děkuji Mgr. Renatě Oralové za vedení mé diplomové práce, za její cenné rady při konzultacích a užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při jejím zpracování.

Dále děkuji všem dobrým lidem, kteří mi jakýmkoli způsobem pomohli k napsání diplomové práce, děkuji za jejich podporu, na kterou jsem se mohl vždy spolehnout.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 25. března 2013

Podpis

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PROBLÉMOVÁ MLÁDEŽ	11
1.1 SPOLEČNOST A SPOLEČENSKÝ ŘÁD.....	11
1.2 CHARAKTERISTIKA RIZIKOVÉ MLÁDEŽE	13
1.3 DELIKVENTNÍ MLÁDEŽ	16
2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	18
2.1 VÝVOJ LEGISLATIVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	19
2.2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DÍTĚTE V ČESKÉ REPUBLICE.....	21
2.3 ORGÁNY ZABEZPEČUJÍCÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ	23
2.4 VYMEZENÍ POJMU KURÁTORA V RÁMCI OSPOD.....	24
3 INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVA	25
3.1 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE.....	25
3.2 OCHRANNÁ VÝCHOVA.....	26
3.3 DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV	27
3.4 VÝCHOVNÝ ÚSTAV.....	28
3.5 POHLED V EVROPSKÉM KONTEXTU.....	29
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE S KLIENTEM JAKO PROCES	31
4.1 PROFESNÍ KOMPETENCE A POSTOJ KE KLIENTOVI	32
4.2 KRITÉRIA PRO RESOCIALIZACI V INSTITUCIONÁLNÍ PÉČI	33
4.3 PŘÍNOS INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVY	34
4.4 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČÍSLECH	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 PROBLÉMOVÁ MLÁDEŽ V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ A VÝSLEDKY PŮSOBNÍ ODBORNÍKŮ NA TUTO SKUPINU	41
5.1 METODOLOGIE A CÍL VÝZKUMU	41
5.2 KAZUISTIKY	42
5.2.1 Kazuistika č. 1 - Michal, 15 let	42
5.2.2 Kazuistika č. 2 - Nancy, 17,5 let	47
5.2.3 Kazuistika č. 3 - Milada, 16 let	51
5.2.4 Kazuistika č. 4 - Tomáš, 17 let.....	56
5.2.5 Kazuistika č. 5 - Lída, 17 let	60
5.3 ZÁVĚREČNÁ INTERPRETACE	65
5.3.1 Rodinné prostředí a ochota spolupráce na sanaci rodiny	65
5.3.2 Studium a výsledky po zahájení intervence	68
5.3.3 Trávení volného času a aktivity v něm vyvíjené.....	69
5.3.4 Hypotézy a jejich vyhodnocení.....	70
ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	81
SEZNAM TABULEK	82
SEZNAM PŘÍLOH	83

ÚVOD

V současné době se Česká republika nachází v situaci, kdy je z celoevropského pohledu považována za jednu ze zemí s nejvyšším počtem dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, za což je opakovaně kritizována nadnárodními institucemi. Novým současným trendem je celospolečenská diskuze o zbytečnosti těchto ústavních zařízení, a s tím související úvahy o jejich rušení a umístění dětí do profesionální pěstounské péče.

Pracuji jako sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí a moje pracovní náplň se vztahuje k problematice nezletilých dětí ze sociálně slabých a dysfunkčních rodin, ve kterých mají děti problémy s chováním a často se pohybují na hranici nebo i za hranicí zákona. Většinou se jedná o děti – adolescenty, kteří v rodině nemají vhodné výchovné prostředí, citové zázemí, dostatek inspirující motivace, což ve svém důsledku vede k tomu, že si nerozumí s rodiči a nejsou schopni ani vzájemného respektu mezi sebou v rodině navzájem.

Během své praxe jsem na základě soudního rozhodnutí zajišťoval a organizoval umístění několika dětí do zařízení pro výkon ústavní výchovy. Zajímá mě tedy, jak vhodný a prospěšný je pobyt dětí v těchto ústavních zařízeních z pohledu resocializace problémového dítěte, což budu zjišťovat v empirické části práce, stejně jako role pracovníka OSPOD v tomto procesu. Na první pohled jasné a jednoduché rozhodnutí sociálního pracovníka, který navrhuje ústavní výchovu, je však vyústěním dlouhodobého procesu, během kterého musí sociální pracovník, pokud chce opravdu rozhodnout zodpovědně a svědomitě, poskládat mozaiku nejrůznějších informací nejen z rodinného, školního a sociálního prostředí klienta, ale také zprávy odborníků mnoha profesí. Po konzultacích s odborníky, analýzách dokumentů a pečlivém zvážení všech okolností vydává konečné rozhodnutí.

Ve své diplomové práci bych chtěl na základě nastudovaných materiálů a odborné literatury prokázat skutečné kompetence úředníka, který má v rukou osud dítěte nebo mladého člověka na scesti, kterého navrhuje umístit do ústavu a vyvrátit tak mnohdy přežívající falešnou představu o tom, že se jedná o unáhlená rozhodnutí učiněná od stolu. Za každým rozhodnutím se skrývá mnoho hodin pečlivého zvažování každé jednotlivé kauzy zahrnujícího i etický postoj sociálního pracovníka.

Touto problematikou se budu zabývat proto, abych zjistil, do jaké míry je model výchovy dítěte pouze v pěstounské péči vhodný k realizaci v našem sociokulturním kontextu. Kromě jiného mě k zamyšlení nad tímto problémem přivedlo i zjištění z mé vlastní každodenní praxe, a to, že pěstouni mají zájem téměř výhradně o děti bezproblémové, pokud možno nižšího věku. Ústavy však „nabízejí“ převážně děti starší, s fyzickým či psychickým handicapem jako např. porucha chování, porucha učení, hyperaktivita, a mnohdy navíc delikventní. Velkou roli hraje také etnický původ. **Cílem práce je pokusit se vyvrátit názor, že „jakákoliv rodina je lepší než ústav“ a analýzou kazuistik podpořit myšlenku, že v mnoha případech je institucionální výchova vhodná a relevantní právě pro edukaci a resocializaci rizikové mládeže.**

Teoretickou část práce jsem rozdělil do čtyř kapitol, v nichž definuji obecně (zvláště v první kapitole) problémovou mládež. Druhá kapitola je věnována legislativě a sociálně - právnímu systému ochrany dětí, včetně objasnění role orgánů státní správy, které ji realizují. Na třetí kapitolu, která podává přehled ústavních zařízení, navazuje kapitola čtvrtá, která popisuje proces sociální práce s klientem.

Popis činností sociálního pracovníka v tomto procesu dokládá vysokou míru jeho odborných kompetencí. Sociální pracovník musí disponovat znalostmi práva, obecné, vývojové a sociální psychologie, pedagogiky a sociální pedagogiky, etiky a mnoha dalších oborů. Studijní obor sociální pedagogika ve své struktuře zahrnuje všechny výše jmenované oblasti. Dá se tedy předpokládat, že jeho absolvent získá studiem široké znalosti, které plně uplatní v jakémkoliv odvětví sociální práce.

Moje diplomová práce může tedy posloužit jako přehledný soubor informací, které v logickém sledu popisují problematiku delikventní mládeže, postoj státu v podobě zákonů o sociálně-právní ochraně dítěte a realizaci těchto zákonů prostřednictvím státní správy. Ve svém závěru se zaměřuje na roli kurátora, který je neodmyslitelným prostředníkem v tomto procesu. Moje diplomová práce může budoucím studentům sociálních oborů pomoci učinit si jasnou představu o této konkrétní profesi a náplni práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROBLÉMOVÁ MLÁDEŽ

Snad každý člověk dospěje do věku, kdy jednoho dne vysloví větu: „...když já jsem byl mladý, to byl svět úplně jiný, děti se chovaly slušně, ale dnes...“. Určitě je to názor, který nás nutí zapřemýšlet, je-li to opravdu tak. Je otázkou, do jaké míry je ke každému pamětníkovi milosrdný čas, který od prožívání uplynul, nebo jestli proměna společnosti byla tak významná. Model rodiny, která je prazákadem výchovy nového člověka, jistě prošel velkými změnami. Dnes už téměř zanikl model rodiny trojgenerační, jak ji známe ještě z poloviny minulého století. Velmi vzrostla rozvodovost, takže neúplná rodina, která v téže době byla anomálií, se stává normou.

Obrovský rozmach nových technologií nahradil klasickou komunikaci v osobním kontaktu a postupně vytvořil elektronický virtuální svět lidí, kteří „sdílejí“, ale „nespoluprožívají“. Média prezentují celebrity a bombardují děti a mládež povrchními pseudohodnotami. Přemíra každodenních, často existenčních starostí rodičů, jejich pracovní vytížení a někdy i osobní problémy potom bývají příčinou toho, že dítě se stává jakýmsi doplňkem rodiny místo toho, aby bylo hlavním předmětem zájmu. Pokud selže rodina a další pozitivní výchovné vlivy včetně prevence, může dítě snadno sklouznout k sociální patologii a stát se tak problémovým.

1.1 Společnost a společenský řád

Lidská společnost působí na první pohled jako uskupení nejrůznějších a mnohdy velmi rozdílných elementů, které postrádají ve své rozmanitosti jakýkoliv řád. Je však zřejmé, že jsou to právě soubory psaných i nepsaných pravidel, kterými se lidská společnost řídí. Jedná se o nejrůznější zákony a nařízení vycházející ze zvyklostí a tradic konkrétního společenství, která jsou pro život této společnosti závazná.

Respektování těchto norem je zárukou řádu, fungování systému i společenství jako celku. Bez existence těchto pravidel ve společnosti by docházelo k situacím, které by svým živelným vývojem mohly vést ke konfliktům a chaosu, tedy k situacím, kterým se každá společnost právě svou organizovaností snaží předcházet.

Díky jedinečnosti každého člověka, tedy jednotlivého článku společnosti, existuje velká variabilita lidského chování, která vede k tomu, že se někteří jedinci svým jednáním dostávají do rozporu s nastaveným řádem. Společnost se proti těmto výkyvům, které

pro její existenci mohou být ohrožující, brání uplatňováním sankcí, tedy mechanismů, prostřednictvím kterých uplatňuje nárok na dodržování daných pravidel u svých členů.

Sankce

Pozitivní sankcí je ohodnocení jednotlivce tím, že je přijímán svým sociálním okolím, odměňován, chválen nebo vyznamenáván za svoje konání ve prospěch společnosti. Logickým protikladem jsou sankce negativní – odsudky, pokuty, tresty, vězení – kterými se společnost v zájmu svého zachování brání proti všem narušitelům těchto norem. Sankce reprezentují formalizovaný systém, což znamená, že jsou přesně definována pravidla pro jejich udělování. (JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOČA, Jiří NĚMEC, Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004).

Deviace

Deviace je definována jako odchylka od společenské normy. „*Jako deviantní bývá označováno každé jednání, které většina členů společnosti nebo sociální skupiny považuje za porušení společné respektované normy. Definice vycházejí z předpokladu, že existuje společná nepsaná dohoda a víra ve sdílený společenský řád a pořádek.*“ (JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOČA, Jiří NĚMEC, Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, str. 64).

Vágnerová uvádí, že důležité je pochopení podstaty mravních norem a jejich akceptace. Ještě důležitější je však schopnost řídit podle nich svoje chování. Právě tato schopnost je v období zrání jedince velmi ovlivněna jeho vlastní emoční nestabilitou a celkově nevyzrálou psychikou. Vlastní chování je mimo to ovlivněno zkušeností s dodržováním nastavených pravidel v rodině. V nefunkční rodině chybí systematické dodržování pravidel, a tak dítě v takovéto rodině vyrůstající nemá dostatečnou motivaci osvojit si přiměřené chování a nenaučí se ovládat nežádoucí projevy. (VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012).

1.2 Charakteristika rizikové mládeže

Pojem „riziková mládež“ se začal objevovat v sociální práci z hlediska historického vývoje až v novověku. Dá se říci, že na vzniku této skupiny se významnou měrou podílely celospolečenské změny, které proběhly v západní společnosti v posledních stoletích. V době industrializace společnosti došlo k migraci pracovní síly, a tím i k rozrůstání průmyslových měst a velkoměst, která mnohdy na přísun velkého počtu nového obyvatelstva nebyla připravena.

Ve velké, často živelně narůstající společnosti, zcela oslabil systém sociální kontroly, který je pro zdravé fungování jakékoliv společnosti nezbytný, a který měl vliv na jednotlivé oblasti života. Bezpochyby to byl vliv církve, šlechty, vesnické pospolitosti, sousedů a především širší i nukleární rodiny (MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005).

Rodina, která vždy hrála nejvýznamnější roli, se stala „skořápkovou institucí“ (GIDDENS, Anthony. *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000).

Jak doplňuje Oldřich Matoušek: „Rodina je dnes zakládána výhradně kvůli emočnímu uspokojování dospělých, je málo stabilní, mnoho dětí vyrůstá jen s jedním rodičem, který na výchovu v některých případech nestačí. Zážitek rozvodu, případně rozchodu rodičů prokazatelně disponuje děti obou pohlaví k těžkostem v psychologickém a sociálním fungování, a to i na velmi dlouhou dobu. Některé děti nemají oporu v biologických rodičích vůbec, jsou tak zvanými sociálními sirotky: část z nich je vychovávána v ústavních zařízeních, kde se stávají obětí známých deprivčních vlivů disponujících k sociálnímu selhání.“ (MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, str. 267).

Faktory ovlivňující vznik poruchového chování

Poruchové či nepřiměřené chování dětí a mládeže navzájem ovlivňují faktory nejen biologické, ale také sociální. Podle Čápa je důležité, v jakém věku je posuzován vzájemný podíl vlivu prostředí a genetické výbavy. Zatímco v nižším věku se na formování osobnosti podílí zejména dědičnost, u staršího dítěte už je zřejmý vliv prostředí, osobní zkušenosti

jedince a společnost, ve které je vychováván. (ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele: učebnice pro vys. školy*. Vyd. 2. Praha: SPN, 1983).

Příčiny poruchového chování

Příčiny bezohledného jednání mívají zpravidla svůj původ v dysfunkční rodině. V takové rodině si dítě osvojí zkušenost, že pozitivní vzorce chování nepřinášejí žádný výsledek a uchyluje se tedy k variantě opačné. Pokud nemělo příležitost navázat blízký vztah s člověkem z nejužší rodiny, tím menší význam pro něj budou mít cizí lidé. Socializace dítěte v důsledku toho dosáhne velmi nízké úrovně, což se v praxi může projevit i tím, že přestává činit rozdíly mezi věcmi a živými bytostmi. Začíná se orientovat na momentální uspokojení svých především materiálních potřeb. Význam má pro takového jedince pouze to, co mu přináší užitek nebo prospěch. Citové reakce se také odlišují od společenské normy. Projevují se afektivním návaly vzteku, které uvolňují agresivitou. (VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012).

Dědičnost

Vývoj k připravenosti k agresivnímu jednání bývá zpravidla plynulý a většinou se podobné jednání projevuje už v dětství. Takový jedinec obvykle vyhledává vrstevníky s podobným zaměřením a sdružuje se s nimi. V rámci vrstevnické skupiny se posiluje připravenost k asociálnímu chování. Přejímání vrstevnického modelu agrese spojené s bezohledným jednáním dosahuje vrcholu ve 14 až 15 letech věku. Pokud se asociální projevy neobjeví do 11 let, jsou v období dospívání spíše přechodné. Dispozice k agresivnímu chování může být podmíněna také geneticky. Takto disponovaný jedinec bývá impulzivní, dráždivý a výbušný, často bez schopnosti ovládnout se. Někdy je tento přístup posilován zkušeností z dětství, že použití síly vede k prosazení se a dosažení cíle. (VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012).

Také Matoušek říká, že významným faktorem ovlivňujícím chování jedince je dědičnost. Genetická výbava zvyšuje pravděpodobnost vlivu dalších činitelů na chování, která se v negativním případě může stát chováním delikventním. Podle Matouška genetická výbava zvyšuje pravděpodobnost působení vlivů prostředí. Bývá zmiňována také jako příčina snížené sebekontroly nebo hyperaktivity, která postihuje 10 - 15 % dětí, především chlapců. Hyperaktivní jedinci mají problémy s chováním, které je příčinou negativního

přijímání okolím a malé oblíbenosti v kolektivu. Komunikace bývá problematičtější a také tyto děti mívají častěji snížené sebehodnocení. (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003).

Dospívající jedinec s diagnostikovanou hyperaktivitou je ohrožen vyšším rizikem asociálního chování. Častěji u něj mohou vznikat stresové situace, na které nedokáže reagovat přiměřeně. Jeho chování bývá v důsledku poruchy více impulzivní a může vyústit v rizikové. Zajímavé jsou i studie, které se týkaly adoptivních dětí a které prokázaly souvislost mezi sociálním statutem rodiny a rizikovým chováním. Výzkum prokázal vyšší pravděpodobnost kriminálního chování u dětí adoptovaných v chudých rodinách, než u dětí z rodin žijících v dobrých ekonomických podmínkách. (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003).

Pohlaví a věk

Při srovnávání výskytu patologického chování se podle Fischera muži dopouštějí delikvence a kriminality častěji než ženy. Příčinou je zřejmě odlišné jednání, které bývá u mužů více agresivní. Pokud budeme zkoumat věk, potom se kriminálního chování dopouštějí nejčastěji muži kolem 26 let věku, na rozdíl od dívek, které páchají spíše podvody, krádeže a prostituci. (FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*, Praha: Grada, 2009).

Rodina

Rodina je chápána jako základní prvek ovlivňující výchovu potomka. V zákoně č. 94/1963 Sb. je výslovně uvedeno, že rozhodující výchovu ve výchově dětí mají právě rodiče, kteří osobním životem a chováním mají být příkladem svým dětem. Rodina je činitel, který dítěti zprostředkovává první kontakt se sociálním prostředím, učí ho zvládat základní návyky a je pro dítě zdrojem poznávání a nových zkušeností.

Nejdůležitější úlohu však hrají rodiče, když poskytují dítěti lásku, porozumění a zázemí, ve kterém uspokojují všechny jeho potřeby materiální i citové.

Proces socializace dětí a mladistvých je determinován mnoha faktory, které významně ovlivňují kvalitu tohoto procesu a formují základnu pro postoje jednotlivce v budoucnu.

Jedním z významných faktorů bývá nedostatek hodnot, neujasněné priority a rozpornost. Za zásadní lze tedy považovat nastavení stabilního a spolehlivého hodnotového systému, který zřetelně rozliší dobré a špatné. Pokud si požadavky ve výchově vzájemně odporují, posilují dezorientaci jedince v dané situaci, které vyústí v nejistotu a vlastní hledání platných norem a životních hodnot. (VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012).

Rodina - dysfunkční nukleární i širší rodina je ihned po genetické dispozici nejvýznamnějším faktorem, který je určující pro vývoj rizikového chování dítěte.

Vrstevníká skupina - postmoderní společnost orientovaná na výkon a ekonomický úspěch nutí stále více rodičů trávit více času v zaměstnání. Tím se oslabuje kontrola dětí v rodině, které tak mohou nakládat se svým časem libovolným způsobem. Nové vztahy jako náhradu za vztahy v rodině často nacházejí ve vrstevníkové skupině. Její vliv je podle výzkumu vyšší právě u dětí, které nemají funkční rodinné zázemí.

Jak uvádí Vágnerová, dospívající jedinec přebírá model asociálního chování ve spojení se skupinou. Podléhá mylnému dojmu, že když něco dělá více lidí nebo parta, je takové chování v pořádku. Jedinec, který postrádá silnou emoční vazbu na rodinu, hledá náhradu tohoto vztahu, kterou nachází ve vazbě na vrstevníky (VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012).

Masmédia - každodenní a všudypřítomný vliv masmédií se prezentací násilí podílí na nárůstu agresivity dětí a mládeže. Televizní programy neustále posouvají hranice povoleného a společensky únosného. Uměle vytvářené celebrity se stávají idolem, ačkoliv jejich chování je mnohdy za hranicí normality.

Rizikové trávení volného času - městská centra nabízejí mladým lidem množství heren, barů a diskoték. Jsou to nejen místa, kde bývají bez velkých překážek mladým dostupné návykové látky, drogy, alkohol, ale také místa, kde si mladý člověk může vypěstovat další novou závislost - závislost na hracích automatech.

Pokud není včas podchycena správná výchova, může dojít ke konkrétnímu porušení norem, které nazýváme delikvencí.

1.3 Delikventní mládež

Rodina je tedy nejvýznamnějším faktorem při formování osobnosti dítěte. Když neplní svoji funkci, dítě v ní žijící strádá a prožívá zklamání. Důsledkem toho je nízká

sebedůvěra, pochybnosti o svých schopnostech i sobě samotném, dezorientace v mezilidských vztazích. Takovéto prožívání snižuje psychickou odolnost vůči stresu a neúspěchům, ztrácí zodpovědnost za své chování. To vše směřuje k tomu, že si začne vytvářet vlastní svět a jemu odpovídající hodnotový žebříček. Takovéto negativní životní zkušenosti se mohou stát základnou pro nárůst agresivity až nenávisti vůči okolnímu světu, který dospívající jedinec často považuje za příčinu svých problémů.

Jak uvádí Němec: „*Pro nezletilé a mladistvé jedince, sociálně dezorientované a citově deprivované z rodinného prostředí, v němž vyrůstají, bývá často jedinou nadějí škola. Lépe řečeno osobnostně vyzrálý a odborně erudovaný pedagog, motivovaný pomoci svým žákům. Pedagog, jenž je ochotný tyto děti vyslechnout, který jim dokáže přijatelným způsobem poradit a nasměrovat je k takovému životnímu stylu, který dá jejich životu smysl. Člověk, který je naučí vážit si sebe sama, uvědomit si svoji hodnotu, který je naučí odolávat různým formám závislosti a sebeustrukce.*“ (JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOČA, Jiří NĚMEC a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, s. 323).

Autor se dále domnívá, že v prevenci sociálně patologických jevů, která je zaměřena na děti a mládež má právě škola a výchovné působení s ní spojené, nezastupitelné místo. V odborné literatuře se uvádí, že na základních školách se vzdělává skoro 11 % žáků, u kterých bylo zaznamenáno zvýšené riziko k sociálně patologickému chování. Na gymnáziích a ostatních středních školách tento podíl představuje 7 %, a na učilištích a praktických školách dokonce alarmujících 46 %.

Disociální nebo také delikventní chování často souvisí s disociální poruchou osobnosti, která je popisována jako nevyvážený stav mezi chováním jednotlivce a společenskými normami, který je zpravidla doprovázen dlouhodobými problémy v interpersonálních vztazích.

Asociální chování je definováno jako chování nespolečenské, tedy takové, které nerespektuje normy dané společností.

Antisociální chování je vnímáno jako vědomé porušování právních norem, tedy jako jednání protisociální.

2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

Obecně se dá systém sociálně-právní ochrany dětí definovat jako systém, který je řízen centrálně, ale provozován místně. Státní správa zajišťuje její průběh v souladu se zákony, avšak tím, kdo činnost vykonává a je v bezprostředním kontaktu s klientem, je konkrétní sociální pracovník nebo kurátor. Státem řízená ochrana dítěte garantuje rovný přístup ke všem dětem v nouzi a zaručuje, že vyhodnocení situace a následná intervence bude prováděna standardním, objektivním a transparentním způsobem.

Sociální pracovník působící v místě bydliště dítěte má výhodu znalostí sociálního prostředí v regionu, komunity, rodiny i prostředí, v němž se dítě pohybuje. Má možnost být v pravidelném kontaktu s klientem i jeho rodinou. Jeho role se jeví jako klíčová při vyhodnocování situace a posouzení vhodnosti a možností intervence. Zásah kurátora ale nezavazuje rodinu, ostatní odborníky a celou veřejnost odpovědnosti za ochranu práv dětí obecně. (PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada. 2012).

Odpovědnost veřejného systému a samosprávy

Podle Pemové a Ptáčka je veřejný systém odpovědný za:

- detekci ohrožených dětí, včetně přijímání a zpracování informací od veřejnosti o možném týrání, zneužívání nebo zanedbávání,
- pomoc rodinám při řešení problémů, které mohou vyústit v týrání nebo zanedbávání,
- zajištění bezpečí pro ohrožené děti,
- předcházení rozdělování rodin, zejména odebrání dětí z péče rodičů,
- podporu a intervenci ve prospěch návratu dětí do původních rodin, pokud byly odděleny,
- zajištění kvalitní a stabilní péče pro děti, které nemohou být ve své původní rodině.

Stejná dvojice autorů definuje odpovědnost samosprávy za ochranu dítěte jako odpovědnost za:

- výkon funkce sociálně - právní ochrany vůči konkrétním dětem, žijících v oblasti jejich pravomocí tak, jak jim ukládá zákon,
- vytváření multidisciplinární sítě odborných i dobrovolných služeb ochrany dítěte a podpora rodiny,

- monitoring a analýzu rizikových faktorů ohrožení v oblasti jejich pravomocí a vytváření prevenčních programů a opatření na ochranu dětí a podporu rodiny,
- vytváření a financování komunitního plánu v oblasti sociálních služeb a podpory rodiny.

Z výše uvedeného je zřejmé, že úkony v rámci této sociální práce jsou přesně rozděleny. Stát zaručuje rovný přístup k právu na ochranu všem dětem prostřednictvím zákonů a metodického vedení. Sociální pracovník v dané konkrétní lokalitě garantuje svou odborností zprostředkování optimální pomoci svému klientovi.

Samozřejmostí a zárukou výborné součinnosti je úzká spolupráce nejen těchto dvou subjektů. (PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada. 2012).

2.1 Vývoj legislativní ochrany dětí

Prvopočátek legislativní koncepce ochrany dětských práv spadá do sféry ochrany majetku, rodových privilegií a opatrování dětí v případě, že se stanou sirotky. Postupně se však s vývojem moderní společnosti začala objevovat další velká sociální témata jako problematika dětské chudoby, žebroty a dětské práce. V důsledku těchto okolností bylo třeba také upravit vztah v triangulárním vztahu stát - rodina - dítě a přesně vymezit situace, ve kterých je dítě považováno za ohrožené. Bylo třeba přesně definovat situace, při kterých může stát intervenovat do celistvosti rodiny, včetně dočasného nebo trvalého odebrání dítěte z rodiny a tím omezit rodičovská práva. Z toho vyplynula současná legislativní úprava, která se snaží:

- nalézt rovnováhu mezi ochranou dětí a zachováním rodičovských práv,
- vymezit kompetence institucí, které ovlivňují integritu rodiny a soukromí rodiny,
- uvést do rovnováhy systém prevence a represe a pevně je ukotvit v právních systémech a postupech v sociální práci,
- o možnost systematické evidence ohrožených dětí, stejně jako osob, které mohou být podezřívány z chování, které zasahuje do jejich nezadatelných lidských práv.

(PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada. 2012).

Dokumentem největší právní síly, který právně ošetřuje ochranu dětí, je mezinárodní Úmluva o právech dítěte, která byla vyhlášena Valným shromážděním OSN v roce 1989,

a k jejíž ratifikaci se v roce 1991 připojila dnešní Česká republika zákonem 104/1991 Sb..

V tomto dokumentu jsou uvedeny čtyři hlavní principy:

- **právo na přežití** - zaručuje zachování života a uspokojení základních potřeb dítěte,
- **právo na rozvoj** - umožňuje harmonický rozvoj dítěte, včetně práva na vzdělání, volný čas a na svobodu myšlení a vyznání,
- **právo na ochranu** - chrání dítě před násilím, všemi druhy zneužívání a zanedbávání,
- **právo na účast** - dává dítěti možnost vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se ho týkají.

V roce 2000 byly k Úmluvě o právech dítěte schváleny dva Opční protokoly:

- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů a Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.
- Mezinárodní smlouvy dále doplňuje Haagská smlouva o ochraně dětí a mezinárodním osvojení z roku 1993.
- Pozornost dětem a rodině věnuje Listina základních práv a svobod. Jedná se o právní normu, která byla vyhlášena jako ústavní zákon č. 2/1993 Sb..

Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinněprávní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu. Deklarace práv dítěte, přijatá valným shromážděním OSN 20. listopadu 1959 a Úmluva o právech dítěte přijatá v roce 1989, deklarují rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu.

Dítě tak ve smyslu těchto mezinárodních dokumentů potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm. (<http://www.mpsv.cz/cs/4>).

2.2 Sociálně-právní ochrana dítěte v České republice

Sociálně-právní ochrana dětí je v České republice zaručena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině v platném znění a Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Jsou to nejdůležitější zákony v české legislativě pro sociálně-právní ochranu dětí. Mimo ně existují také další zákony, mezi které patří trestní zákon, trestní řád, zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, občanský soudní řád a další.

Podle § 2 odst. 2 zákona o SPO náleží sociálně-právní ochrana dítěti, které:

- má na území ČR trvalý pobyt,
- podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, má povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,
- podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR (tzn. o udělení azylu nebo doplňkové ochrany podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o azylu“),
- je oprávněno na území ČR trvale pobývat, nebo
- pobývá na území ČR s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky, nebo které již pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů. (<http://www.mpsv.cz/cs/7241>).

Pro poskytnutí sociálně-právní ochrany jsou typické situace, kdy:

- rodiče dětí zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,
- děti byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy,
- děti vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy,

požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití,

- opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte,
- děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu,
- děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umíst'ovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců; děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami,
- děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

Zákon o SPO tedy k poskytnutí sociálně-právní ochrany nepředpokládá jednorázovou událost či krátkodobé působení, ale naopak předpokládá, že tyto skutečnosti trvají takovou dobu, že je třeba situaci vhodným způsobem řešit. Pokud by se jednalo o jednorázovou záležitost, musela by být takové intenzity, že by mohla nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte.

Novela zákona č. 359/1999 Sb., doslova uvádí, že:

- 1) Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen "sociálně-právní ochrana") se rozumí zejména,
  - a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
  - b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
  - c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
  - d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Čichoň vnímá sociálně-právní ochranu dětí jako práci zaměřenou především:

- na výkon opatrovnictví a poručenství,
- na poskytování zvláštní ochrany dětí, které nejsou v péči vlastních rodičů,

- na hmotnou podporu nezaopatřených dětí včetně jejich rodičů,
- na preventivní a poradenskou činnost,
- na speciální ochranu mladistvých pachatelů a na tzv. kvalifikovanou skutkovou, podstatu trestného činu v případě, že objektem trestného činu je mladistvá osoba.

(ČICHOŇ, Milan. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2004-2005).

Dále se také sociálně-právní ochrana orientuje na děti, které se dopouštějí útěků z domova, zanedbávají povinnou školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky.

2.3 Orgány zabezpečující sociálně-právní ochranu dětí

Podle Krausové a Novotné se jedná o specializované orgány, které mají za cíl poskytovat sociálně-právní ochranu dětem a mladistvým. Orgány sociálně-právní ochrany dětí byly zřízeny v rámci samosprávy na obecních úřadech, na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, na krajských úřadech, na ministerstvu práce a sociálních věcí a na Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranu dětí také zajišťují obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. (KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2006).

Motejl vymezuje působnost těchto specializovaných orgánů následovně:

Obecní úřady obce s rozšířenou působností plní v oblasti sociálně-právní ochrany nejvíce úkolů. A to zejména proto, že tento orgán může bezprostředně sledovat ochranu práv dětí a včas přijímat opatření nezbytná k zabezpečení zdravého vývoje dítěte a současně poskytovat dostatečnou pomoc i jeho rodičům. Náplní jejich práce je vedení evidence těchto dětí, zastupování zájmů dítěte v roli jeho opatrovníka při soudních řízeních a vykonávání dohledu nad nezletilými. Dále je jejich úkolem sledovat výkon ústavní a ochranné výchovy, koordinovat spolupráci se školou, lékařem a policií. (MOTEJL, Otakar, Iva ČERNÁ, Klára PANOVSÁ, Petra MATYÁŠOVÁ. *Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007).

Krajské úřady provádějí konzultace, poradenskou činnost. Kromě toho mají také roli odvolacího, kontrolního a metodického orgánu vůči obecním úřadům s rozšířenou působností. Krajský úřad vydává pověření dalším právnickým a fyzickým osobám k poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům a řídí výkon sociálně-právní ochrany vydáváním právních předpisů a směrnic.

Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se zabývá ochranou dětí ve vztahu k cizině, zprostředkovává mezinárodní adopce, vymáhá výživné v zahraničí a řeší únosy dětí do ciziny.

2.4 Vymezení pojmu kurátora v rámci OSPOD

Kurátor pro děti a mládež je podle Matouškovy definice odborný pracovník státní sociální pomoci, která dětem s výchovnými problémy poskytuje odbornou terapeutickou a poradenskou pomoc. (MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008). Bendl definuje kurátora pro děti mládež jako specializovaného odborníka sociálního odboru úřadu s rozšířenou působností, který se zabývá problematikou nezletilých dětí do věku 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, mladistvými od 15 do 18 let, u kterých již bylo zahájeno trestní řízení. Zabývá se také dětmi, které mají poruchy chování, které vyústí např. útekem z domova, experimentem s drogami, záškoláctvím atd.. (BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázni aneb Kázeňské prostředky*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2004).

Pěstounská péče

Sociálně-právní ochrana je poskytována i dětem bezproblémovým, které se dostanou do tíživé situace např. díky osiřeni nebo nevyhovujícím sociálním podmínkám. V takové situaci upřednostňuje sociální pracovník většinou setrvání dítěte v náhradní rodině a poté hovoříme o péči pěstounské.

Pěstounskou péčí můžeme popsat jako péči o dítě v rodinném prostředí, která je zajišťována jinou osobou, než je biologický rodič dítěte. Práva a povinnosti biologických rodičů upravuje zákon podle konkrétního typu péče. Také osobám, kterým je dítě do pěstounské péče svěřeno, jsou soudem vymezena jejich práva ve vztahu k dítěti. V praxi je upřednostňována jako pěstoun nezletilého dítěte širší rodina dítěte, nejčastěji jeho prarodiče.

Základními typy rodinné péče je osvojení, které může být zrušitelné, nezrušitelné, mezinárodní, nebo pěstounská péče, pěstounská péče na dobu přechodnou nebo poručenská péče.

3 INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVA

Zájmem každého moderního státu je podpora a udržení sociální stability. Stát má proto za povinnost intervenovat všude tam, kde hrozí významným způsobem ohrožení zájmů jednotlivce nebo skupiny obyvatel. Pokud se jedná o děti a mladistvé, angažuje se státní správa nejvíce v situacích, kdy z různých důvodů selhává výchova rodičů nebo se dokonce stala ohrožující pro dítě v takové rodině žijící. V takových případech nabízí rodině přímou pomoc nebo hledá alternativní řešení, které by se výchově v rodině co nejvíce podobalo. Další variantou je výchova ústavní, která má sloužit v případě dětí a mladistvých především jako akt ochrany před negativním působením rodiny či patologického prostředí.

„Ústavní výchova je opatření, které nařizuje příslušný soud podle zákona o rodině v občansko-právním řízení dětem od 3 do 18 let věku v případech, kdy jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo když rodiče z vážných důvodů nemohou výchovu dítěte zabezpečit. Nařizuje se tedy z důvodů sociálních i výchovných.“ (VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika: Integrace školní a sociální*. Brno: Paido, 2004, s. 378).

Mühlpachr uvádí, že se téměř každý člověk ve svém životě s ústavní péčí setkal nebo setká, a to při narození v porodnici. Pro některé jedince je to začátek jejich cesty ústavní péčí. (MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: (filosoficko-historický pohled)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001).

Činnost státu v oblasti sociální péče je realizována prostřednictvím sociálního odboru městského úřadu s rozšířenou působností, kde ji vykonávají kurátoři pro dospělé a kurátoři pro mládež. Jejich náplní práce je pečovat o děti mladší než 15 let, které se dopustily činu, jenž by byl u staršího člověka klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15-18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání, a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakovaně vážné poruchy chování (např. útoky z domova, zneužívání návykových látek, závislost na hracích automatech, absence ve škole). (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál, 2003).

3.1 Náhradní výchovná péče

Podle zákona o rodině disponuje sociální pracovník pravomocemi, prostřednictvím kterých může nezletilého:

- napomenout,

- stanovit dohled,
- uložit omezení.

„Tato opatření se po roce 1989 využívají velmi málo a často se sahá rovnou k navržení ústavní výchovy. Podle údajů citovaných v práci Tesařové (1997) z nepublikovaného materiálu MPSV ČR ukládaly v devadesátých letech příslušné odbory okresních a obvodních úřadů ročně v celém státě okolo 420 napomenutí a 250 dohledů, omezení bylo ročně uloženo jen 2-8. (Tyto údaje se netýkají jen mladistvých, ale všech osob, u nichž byla opatření použita.) Čísla - když je porovnáme s dále uvedenými údaji o počtu uložených ochranných a ústavních výchov - jasně dosvědčují, jak málo jsou využívány zákonné prostředky, které by mohly předcházet mnohem razantnějším zásahům do rodiny i do svobody mladistvého, jakým jsou nařízená ústavní výchova a ochranná výchova.“ (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, str. 154).

Současný systém ústavní výchovy má své kořeny v padesátých letech, kdy se začala systematicky budovat síť jednotných ústavů pro děti a mládež, která v různých proměnách existuje až do dnešní doby. Dnešní struktura je následující:

- diagnostický ústav pro děti,
- diagnostický ústav pro mládež,
- dětský domov,
- dětský domov se školou,
- výchovný ústav pro mládež.

3.2 Ochranná výchova

Ochranná výchova je druh výchovného opatření, které je přesně vymezeno zákonem a má za cíl kromě prevence izolovat a resocializovat jedince, který se dopustil protispolečenského činu. V občansko-právním řízení se ukládá osobám, které ve věku 12 - 15 let spáchaly takový čin, který je u dospělých a právně odpovědných osob považován za trestný.

Jak uvádí Matoušek, ochranná výchova může být v občansko-právním řízení navržena i orgánem péče o děti a mládež, a to dětem mladším než 15 let. V trestním řízení může být uložena jen mladistvým (15-18 let). Trestní zákon ukládá vykonávání ochranné výchovy ve zvláštních zařízeních, v nichž je řádným pedagogickým vedením zabezpečena příprava chovance na jeho budoucí povolání. Soud může v průběhu ochranné výchovy mladistvého

podmíněně umístit mimo výchovné zařízení, pokud lze očekávat, že se bude řádně chovat a pracovat. Pokud mladistvý tato očekávání nesplní, může soud rozhodnout o pokračování v ochranné výchově. (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál, 2003).

„Ukládání ochranné výchovy je upraveno zvláštním zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Výkon ochranné výchovy je upraven zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči“. (MÜHLPACHR, Pavel a kol. *Sociální pedagogika II*, Institut mezioborových studií Brno, 2011, str. 215).

3.3 Diagnostický ústav

V případě, že byly vyčerpány všechny možnosti ambulantního řešení a nedochází k nápravě stavu, hledá sociální pracovník další možné způsoby práce s mladým rizikovým klientem či delikventem. Jedním z řešení je pobyt v diagnostickém ústavu, který Pilař definuje jako: *„...ústav, který plní úkoly diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické - v oblasti psychologické, sociální, pedagogické - organizační, metodické a koncepční.“* (JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOČA, Jiří NĚMEC, Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, str. 308).

Diagnostický ústav poskytuje péči dětem a mladistvým, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena výchova ochranná, které byly zadrženy na útěku z jiného zařízení nebo místa pobytu po dobu nezbytně nutnou, maximálně však v délce tří pracovních dnů. Poté je vyrozuměno zařízení nebo rodina takového dítěte k převzetí. Vyžaduje-li to zájem dítěte, má diagnostický ústav právo navrhnout příslušným orgánům taková opatření, která budou ku prospěchu dítěte, jakými může být i pěstounská péče nebo adopce. Přesný postup při přijímání, přemísťování a propouštění nezletilého či mladistvého je upraven vnitřními předpisy každého jednotlivého zařízení. Délka pobytu v diagnostickém ústavu je maximálně osm týdnů, v některých zvláštních případech může být klient umístěn přímo do dětského domova nebo výchovného ústavu, aniž by před tím pobýval v diagnostickém ústavu. Současně s tímto procesem navrhne diagnostický ústav individuální výchovný plán, který doporučí další postupy při práci s klientem.

Pilař dále upřesňuje, že: „*Diagnostický ústav tvoří pracoviště diagnostické, výchovně-vzdělávací, sociální práce a záchytné. Základní organizační jednotkou je výchovná skupina. V diagnostickém ústavu jsou zřizovány nejméně tři výchovné skupiny. V jedné skupině mohou být nejméně čtyři, nejvíce šest svěřenců.*“ (JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOČA, Jiří NĚMEC, Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, str. 310). Klienti, kteří už neplní povinnou školní docházku, jsou vzděláváni v diagnostických třídách, které zajišťují přípravu. V polovině a na konci pobytu je vychovatelem vypracován na klienta posudek, v němž téměř vždy navrhuje jeho další přemístění do výchovného ústavu. Ten vybírá podle učebního oboru klienta tak, aby mohl plynule pokračovat v přípravě na budoucí povolání.

„*Jen zlomek svěřenců se vrací z diagnostického ústavu tam, odkud do něj přišli. Jsou to prakticky jen ti, kteří byli umístěni v diagnostickém ústavu na přání rodičů, případně dětského domova. Naprostá většina svěřenců je po zhruba dvouměsíčním pobytu v diagnostickém ústavu umístěna ve výchovném ústavu.*“ (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, str. 154).

3.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav je zákonem definován jako zařízení, které zajišťuje výkon ústavní výchovy klientů ve věku od deseti let, u kterých byla diagnostikována vážná porucha chování. Stejně jako v diagnostickém ústavu je i zde základní organizační jednotkou terapeutické práce výchovná skupina. Do ní mohou být společně zařazeny děti různého věku a bez rozdílu pohlaví. Tato skupina má zpravidla pět až osm svěřenců. Přesný počet závisí na stupni zdravotního či mentálního postižení členů skupiny a také na stupni obtížnosti reedukace jednotlivce. V závislosti na výše popsaných okolnostech je možné, aby byly v zařízení zřízeny minimálně dvě skupiny, maximálně však šest výchovných skupin.

V současné době je v České republice provozováno 20 výchovných ústavů pro děti, 17 výchovných ústavů pro mládež a 6 výchovných ústavů pro děti a mládež. „*Do výchovného ústavu jsou děti a mladiství umísťováni na základě rozsudku soudu, který jim nařídil ústavní výchovu, na základě soudního usnesení o předběžném umístění do ústavu, nebo po dohodě s rodiči.*“ (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál 2003, str. 158).

Jak konstatuje Matoušek, oba typy zařízení se potýkají s chybějící koncepcí výchovy v nových společenských podmínkách, s nedostatečným odlišením jednotlivých zařízení, jež údajně vede k tomu, že jsou společně vychováváni svěřenci, kteří by měli být reedukováni izolovaně, protože podle názorů pracovníků těchto zařízení „*narušenější svěřenci strhávají méně narušené*“. (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, str. 161).

Jako velmi zajímavý se jeví v tomto světle výzkum, který prováděli studenti formou pozorování a rozhovorů s pracovníky výchovných ústavů. Výsledek jejich studie uvádí tři významné faktory, které rozhodují o kvalitě výchovného ústavu, kterými jsou:

- velikost ústavu (čím menší, tím méně kasárenský),
- kvalita personálu je nezávislá na formálním vzdělání (nejlepší jsou ti, kteří mají svěřencům co nabídnout, nejnebezpečnější ti, kteří s chovanci jen manipulují, tedy tzv. kaprálové a bachař,
- výběr klientů daný učitelskými obory (čím náročnější obor, tím vyšší laťka pro méně nadané a problémové svěřence, tím lepší složení svěřenců).

(MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, str. 161).

Z uvedeného je zřejmé, že situaci jako složitou reflektují sami zaměstnanci ústavů, protože zrovna tuto oblast sociální práce vnímají jako opomíjenou a na okraji zájmu ústředních orgánů. Dle mínění odborníků panuje v oblasti ústavní péče ze strany zaměstnanců spíše rezignace, pesimismus a deziluze než optimismus a snaha o zavádění nových metod.

3.5 Pohled v evropském kontextu

V souvislosti s touto problematikou byla v České republice vykonána návštěva pracovníků Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání, kteří akcentovali především zákaz fyzických trestů a ponižování. Preferovali možnost dočasné dislokace problémového jedince mimo zařízení. Jediným výraznějším rozdílem při porovnávání podmínek ve Francii, Skotsku a Německu bylo to, že v uvedených zemích jsou klienti umisťováni do těchto ústavů výhradně na doporučení diagnostického ústavu a nikoliv rodiny, jako je tomu v současnosti u nás. Další odlišnost lze spatřovat v ekonomickém zajištění pobytu svěřence, kdy zařízení poskytuje péči, kterou by jim za normálních okolností poskytovala rodina, a to včetně úhrady zdravotní péče nad rámec veřejného zdravotního pojištění, jak uvádí Pilař. (JEDLIČKA, Richard,

Petr KLÍMA, Jaroslav KOČA, Jiří NĚMEC, Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004).

Závěrem se dá říci, že existuje široká celospolečenská shoda v záměru podpořit prevenci sociálně patologických jevů, dále ji zkvalitňovat a postupně rozvíjet. Věková hranice se posunula z věku tří let fakticky na dobu narození. Výzkumy zahraničních i našich odborníků potvrzují, že právě v tomto období se rodí zásadní rysy osobnosti a navíc je jedinec bezbranný a velmi zranitelný. Velice přesně tento stav popisuje právě Pilař, který uvádí, že: „*V prevenci je velice důležité cílené a systematické působení na předškolní a mladší děti a na jejich rodiče, zvláště na matky, které mají na další vývoj dítěte stěžejní vliv. Řada studií dětského vývoje poukazuje na rané příčiny vzniku emočních poruch. Odborné práce dokládají, že poruchy chování u dětí bývají dány kombinací různých zátěžových faktorů, mimo jiné porodními komplikacemi, disharmonickým rodinným prostředím, nízkým socio-ekonomickým statutem, přítomností traumatických zážitků apod.. Pokud zkušenosti raného věku nepodpořily zdravý emoční vývoj dítěte či ho naopak ohrozily (v případě deprivace, pohlavního zneužívání či týrání), má tato okolnost velice významný vliv na jeho další vývoj, který je těmito zážitky většinou determinován.*“ (JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOČA, Jiří NĚMEC, Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, str. 319).

4 SOCIÁLNÍ PRÁCE S KLIENTEM JAKO PROCES

Hlavním činitelem v sociální práci s ohroženým dítětem je kurátor. Jeho role spočívá ve zhodnocení situace dítěte, v pečlivém zvážení situace a nastavení způsobu a prostředků možné intervence. Tato činnost představuje v rámci OSPOD zásadní aktivitu, která je základem pro správné výchovné působení na jedince s cílem zabránit zhoršení situace a naopak přispět ke zlepšení stavu a k návratu ke společenským normám.

Psychosociální služby je nutné vždy poskytovat komplexně, tedy zaměřit je nejen na dítě, ale také na rodinu. To znamená, že proces ochrany dětí musí být účinný, srozumitelný a systematický. Právě proto jsou vytvořeny obecné postupy pro zhodnocení stavu, na základě kterých vzniká intervenční program. Ten je postupně vyhodnocován a analyzován. Posuzuje se prokazatelná efektivita a kvalita vlivu výchovného procesu na dítě, zlepšení jeho chování, práce ve škole, stejně jako se ověřuje kvalitativní posun v kompetencích rodičů, zvládání krizových a stresových situací v rodině a zlepšení jejího celkového postavení ve společnosti. Samozřejmostí je multidisciplinární spolupráce, která je zárukou mnohostranného odborného náhledu na situaci, zárukou stanovení dosažitelných cílů, které jsou následně vyhodnocovány. Nezastupitelnou roli tu hraje kurátor, který během celého procesu zůstává v kontaktu se všemi zúčastněnými stranami a sleduje pečlivě vývoj každého případu. (PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada. 2012).

V anglosaském světě se v poslední době prosazuje termín „case management“, jenž se dá volně přeložit jako „vedení případu“ a v podstatě znamená pomoc v sociálních situacích, které mají mnohočetné příčiny. Tento přístup počítá s aktivním zapojením klienta do procesu samotného, který se skládá se z těchto fází:

- **Hodnocení** - diagnostika rizik a získání co nejpodrobnějších základních informací, které mají posloužit k získání maximálně objektivního náhledu, včetně vyhledání odborníků, kteří se budou na procesu podílet. Realizuje rozhovory s klientem a jeho rodinnými příslušníky.
- **Plánování péče** - na základě komplexních posudků všech participujících odborníků činí zodpovědné rozhodnutí a doporučení co nejvhodnější sociální služby, jejíž poskytnutí povede k nápravě stavu. Současně pomáhá zúčastněným porozumět situaci včetně zajištění krizové intervence, pokud se ukáže během procesu jako nezbytná.

- **Poskytnutí služeb** - odborný výběr služby, která se jeví jako nezbytná pro účinnou sociální intervenci.
- **Monitorování poskytované služby** - znamená dlouhodobý kontakt s odborníky nebo zařízením, ve kterém je služba poskytovaná, a vede spisovou dokumentaci týkající se případu.
- **Vyhodnocení** - sledování a vyhodnocování pokroků v realizovaném intervenčním plánu.

(PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada. 2012. str. 41).

4.1 Profesionální kompetence a postoj ke klientovi

Cílem práce s klientem je snaha o zabránění zhoršování se jeho situace a nastavení takové pomoci, která povede k jejímu zlepšení. Nejčastěji používaný přístup odborníka je tvořen případovou sociální prací a sociální prací zaměřenou na úkol. Zde se předpokládá, že sociální pracovník bude využívat silných stránek klientovy osobnosti. Pomůže mu pojmenovat okolnosti a problémy, které způsobily klientovu situaci a rozloží je do jednotlivých kroků, které jsou snadnější k překonání.

Vždy se předpokládá klientovo maximální zapojení a aktivita, která povede k dosažení cíle. Současná sociální práce je založena na přístupu, který nenabízí klientovi nebo jeho rodině vyřešení jejich nepříznivé situace, ale směřuje a vede je k tomu, aby se snažili sami doprovázení při tom odborníkem. Jedinec sám je vybaven největšími kompetencemi k řešení svého problému. Je-li jeho přístup aktivní, potom je podporován sociálním pracovníkem v následujících krocích:

- **Návody a poučení** - klient očekává, že mu sociální pracovník poskytne dostatečné informace, které mu pomohou při volbě vlastního aktivního řešení. V této fázi klient zatím potřebuje radu odborníka a nikoliv jeho aktivní řešení.
- **Pomoc** - je další možností přístupu., při kterém klient očekává nabídku možných variant a alternativ řešení své situace, včetně například pomoci administrativní jako je vyplnění žádosti nebo jiných dokumentů.
- **Doprovázení** - je stav, kdy klient vyhledá spoluúčast někoho, kdo by ho psychicky podpořil a sdílel s ním situaci, se kterou není schopen vyrovnat se sám. Potřebuje podporu a jasné vyjádření spoluúčasti.

- **Terapie** - poslední fáze sdílení životních obtíží, na které se však sociální pracovník podílí pouze zprostředkováním odborné pomoci.

(PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada. 2012. str. 42)

4.2 Kritéria pro resocializaci v institucionální péči

Na základě vyhodnocení všech informací, které během procesu sociální pracovník odpovědně posoudí, navrhne umístění dítěte do ústavní výchovy a to zejména u těch dětí, o které se jejich rodiče náležitě nestarají, a jiná alternativa výchovy není dostupná, či se jeví jako nežádoucí nebo také dětem, které rodiče či jiné pečovatele nemají. Soud však může nařídit i jiný druh výchovy než ústavní péči.

Matoušek zmiňuje velmi zajímavý výzkum Tesařové (2007), která uvádí, že po roce 1989 byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova asi u 2000 dětí a mladistvých každý rok. Tento údaj porovnává s obdobím 1990 – 2004, kdy bylo v rámci kompetencí okresních a obvodních úřadů nařízeno toto opatření v 1700 případech. Daná čísla dokládají stoupající trend v této oblasti.

Zaměřila se na analýzu kritérií, na základě kterých se kurátor rozhoduje doporučit soudu institucionální výchovu. Výzkum ukázal, že existuje velká variabilita nejen mezi kurátory, ale také geografická: „*K represivnějším postojům mají blíže kurátoři z okresů s nejvyšší kriminalitou a také čeští kurátoři sahají k návrhu na ústavní výchovu ochotněji než kurátoři moravští. Ve třech modelových případech volili kurátoři většinou návrh ústavní výchovy, přestože dva případy byly autorkou vymyšleny tak, aby umožňovaly uvažování o alternativních řešeních. Délka kurátorovy praxe kupodivu neměla vliv na jeho rozhodovací stereotyp.*“ (MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, str. 156).

Kritéria zveřejněná ve výzkumu jsou seřazena podle významu, který jim sami respondenti přikládají:

- protiprávní jednání,
- začínající závislost na drogách, alkoholu či automatech,
- útěky z domova,
- množství výchovných opatření uplatněných před návrhem ústavní výchovy,

- množství v dotazníku vypočítaných důvodů k návrhu na ústavní výchovu, jež u jednotlivého případu připadají v úvahu,
- zahálčivý způsob života,
- nerespektování rodičů,
- sexuální promiskuita,
- členství v závadové partě.

(MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, str. 156).

4.3 Přínos institucionální výchovy

Význam institucionální výchovy v současné době vyvolává diskuze nejen mezi odborníky, ale také mezi laickou veřejností, která je však málokdy podrobně seznámena s chodem takového zařízení a informace, kterými disponuje, jsou spíše povrchní.

Jak už bylo zmíněno v teoretické části práce, odpůrci ústavní výchovy uvádějí jako negativa tzv. kasárenský způsob výchovy, zcela naplánovaný denní režim, který vede ke stereotypu a zbavuje klienta vlastního rozhodování, což ho potom oslabuje v praktickém samostatném životě.

Pro lepší orientaci v problematice uvádím jako ukázkou Denní režim ve výchovném ústavu Višňová:

Pracovní dny:

06.30 – 07.30 vstávání, osobní hygiena, úprava lůžek, výdej léků, oblékání, snídaně

Vzdělávání, škola:

07.30 předání dětí do školy

09.00 – 10.30 přesnídávka

12.00 – 13.30 oběd

14.30 předání dětí odpolední službě, slovní hodnocení dětí

Odpolední zaměstnání - mimoškolní činnost:

14.30 – 15.30 sebeobsluha, osobní volno, svačina

15.30 – 17.00 plánovaná odpolední činnost dle týdenního programu (Po - Čt, So),
zájmové kroužky dle plánu kroužků

17.00 – 18.00 příprava na vyučování

18.00 – 18.30 úklid osobních věcí

18.30 – 20.00	večeře, osobní hygiena, řešení individuálních potřeb dětí
20.00 – 21.00	vyhodnocení dne
21.00 – 21.30	usínání
Pondělí:	sezení s vedoucím vychovatelem, speciálním pedagogem, osobní volno.
Úterý:	diskusní sezení s vychovateli a sociální pracovníci, konzultační hodina protidrogového preventisty, vedoucího vychovatele, speciálního pedagoga.

V zařízení jsou rovněž vytvářeny podmínky pro účast dětí na náboženské výchově a náboženských obřadech, popřípadě na dodržování náboženských zvyklostí a to podle zájmu dítěte a s ohledem na předchozí rodinnou výchovu a na rozumové schopnosti dítěte.

Zařízení poskytuje dětem přímé zaopatření dle zákona:

- stravování, ubytování, ošacení,
- učební potřeby a pomůcky,
- úhradu nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,
- úhradu na zdravotní péči,
- kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu ze zařízení,
- úhradu nákladů na dopravu do sídla školy.

Nezaopatřeným dětem mohou být dále hrazeny tyto náklady:

- potřeby pro využití volného času a rekreace,
- náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost,
- náklady na soutěžní akce, rekreace,
- náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu.

Personální zabezpečení

Školní výuka je zajišťována pedagogickými pracovníky, tedy vedoucím učitelem, učiteli a učiteli odborných předmětů.

Mimoškolní činnost je zajišťována pedagogickými pracovníky, tedy vedoucím vychovatelem, speciálním pedagogem, vychovateli a asistenty pedagoga. Je využíváno rovněž služeb psychologa, psychiatra a lékařské služby.

Organizační zajištění spolupráce s osobami odpovědnými za výchovu

Po nástupu do zařízení jsou pravidelně informovány osoby odpovědné za výchovu zprávami o dítěti, ve kterých je uvedeno chování dítěte, školní prospěch, dle potřeby zdravotní stav a sociální záležitosti.

Na vypracování zprávy se podílí celý multidisciplinární tým, tedy vychovatel, speciální pedagog, třídní učitel, dle potřeby také zdravotní sestra a sociální pracovnice.

Návštěvy osob odpovědných za výchovu a pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí nejsou omezovány, takže sociální pracovník, který od počátku doprovází klienta celým procesem, je s ním v neustálém kontaktu a plynule sleduje cíle plnění resocializačního programu.

(<http://www.vuvisnove.cz/wp-content/uploads/2012/02/Vnit%C5%99n%C3%AD-%C5%99%C3%A1d-V%C3%A9-Vi%C5%A1%C5%88ov%C3%A9.pdf>)

4.4 Ústavní výchova v číslech

Během studia dostupných materiálů mě zaujal výzkum dětí v institucionální výchově, jenž sledoval 17 454 dětí v letech 1995 – 2004, a který realizoval Institut pro kriminologii a sociální prevenci a zveřejnil následující závěry:

- Nezletilí klienti ze souboru dětí s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou již v předškolním věku žili téměř ze 40% v neúplné rodině.
- O většinu sledovaných jedinců se starala sama matka, otec bývá mnohdy pouze formálním vychovatelem.
- Rodiny klientů jsou kurátory pro mládež hodnoceny dosti kriticky, a to z hlediska výchovného. Toto výchovné klima se v průběhu života dítěte zhoršuje - v době výzkumu jen 6 % z nich žilo v kvalitním výchovném prostředí.
- Rodiče klientů jsou z hlediska vzdělanostní úrovně výrazně pod standardem populace. Vzdělanostní úroveň odpovídá i profesní zařazení. Vztah rodičů k práci je hodnocen v lepším případě jako průměrný, přičemž hůře jsou hodnoceni romští rodiče.
- Nejpatologičtější projevem rodičovského selhání je týrání dětí. Odehrálo se téměř v pětině rodin zkoumaných klientů. Nejčastější obětí byl sám klient, někdy rovněž jeho sourozenec nebo matka. Týrání mělo nejčastěji podobu nepřiměřeného fyzického trestání nebo psychického deptání klienta, někdy kombinaci obou.

Počet dětí v institucionální péči

Od roku 1999 se trvale zvyšuje, stejně jako se zvyšuje počet zařízení pro výkon ústavní výchovy:

- v roce 1999 bylo v České republice umístěno v 185 zařízeních 6901 dětí,
- v roce 2005 to bylo 7300 dětí,
- v roce 2007 již je ve 225 zařízeních umístěno 7600 dětí,
- počet umístěných v přepočtu na 100 000 obyvatel činí 80 dětí.

Zpracovaná tabulka Institutem pro kriminologii a sociální prevenci názorně uvádí faktické důvody pro umístění do ústavní výchovy. (VEČERKA, Kazimír, Jakub HOLAS a Markéta ŠTĚCHOVÁ. *Problémové děti ve školských výchovných zařízeních*. Vyd. 1. Praha: KNOK, 2000).

Tabulka 1

Příčiny umístění do ústavní výchovy		
	počet	%
záškoláctví	157	71,0
krádeže	111	50,2
kouření	88	39,8
výchovná nezvladatelnost	86	38,9
fyzická agrese	66	29,9
verbální agrese	59	26,7
sociální důvody	56	25,3
nezájem o výuku	55	24,9
neúcta k autoritám	50	22,6
zanedbávání klienta	39	17,6
problémy s alkoholem	30	13,6
problémy s drogami	29	13,1
šikana	25	11,3

mravnostní problémy	20	9,0
sklon k hazardu	10	4,5
týrání klienta	5	2,3
zneužívání klienta	4	1,8

Děti v jednotlivých typech zařízení podle školní docházky v letech 2003–2009

Tabulka 2

Děti před zahájením povinné školní docházky										
	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006 /2007	2007/ 2008	2008/ 2009	Rozdíl 2003/4 2008/9	%	Rozdíl 2007/8 2008/9	%
DD	386	371	378	371	343	409	+23	5,96	+66	19,24
VÚ	–	21	21	24	26	34	+34	–	+8	–
DÚ	6	14	16	16	15	18	+12	–	+3	–
DDŠ	–	–	–	–	–	1	+1	–	+1	–
Celkem	392	406	415	411	384	462	+70	17,86	+78	20,31

Tabulka 3

Děti v průběhu povinné školní docházky zařízení										
	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006 /2007	2007/ 2008	2008/ 2009	Rozdíl 2003/4 2008/9	%	Rozdíl 2007/8 2008/9	%
DD	3 132	3 262	3 219	3 182	3 000	2 985	-147	4,69	-15	0,5
VÚ	175	162	79	69	48	56	-119	68,00	+8	16,67
DÚ	246	272	199	239	442	423	+177	71,95	-19	4,30
DDŠ	449	577	655	618	607	667	+218	48,55	+60	9,88
Celkem	4 002	4 273	4 152	4 108	4 097	4 131	+129	3,22	+34	10,83

Tabulka 4

Děti po ukončení povinné školní docházky zařízení										
	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006 /2007	2007/ 2008	2008/ 2009	Rozdíl 2003/4 2008/9	%	Rozdíl 2007/8 2008/9	%
DD	1 139	1 234	1 272	1 262	1 275	1 345	+206	18,06	+70	5,49
VÚ	1 369	1 296	1 300	1 311	1 356	1 456	+87	6,36	+100	7,37
DÚ	242	215	322	261	248	352	+110	45,45	+104	41,94
DDŠ	106	166	160	106	67	74	-32	30,19	+7	10,48
Celkem	2 856	2 911	3 054	2 940	2 946	3 227	+371	12,99	281	9,58

(<http://www.anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>)

(<http://www.msmt.cz/socialni-programy/statistika-poctu-deti-umistenych-v-zarizenich-ochranne-a>)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PROBLÉMOVÁ MLÁDEŽ V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ A VÝSLEDKY PŮSOBNÍ ODBORNÍKŮ NA TUTO SKUPINU

V empirické části diplomové práce jsem se zabýval úspěšností resocializace problémové mládeže umístěné v ústavní výchově prostřednictvím pracovníků OSPOD. Stanovil jsem hypotézy, které jsem následně verifikoval a vyhodnotil.

5.1 Metodologie a cíl výzkumu

Cílem mé práce bylo zjistit úspěšnost resocializace problémové mládeže umístěné v ústavní výchově prostřednictvím pracovníka OSPOD. Zajímaly mne nejen příčiny, které předcházely jejich umístění, ale i to, jak jedinci sami vnímají pobyt v ústavní výchově, intervenci kurátora, pracovníků zařízení, jak pobyt v ústavu ovlivňuje jejich trávení volného času a při edukaci ve školách. Zároveň mne zajímalo, zda za dobu pobytu dítěte v ústavu došlo ke změně vztahů v rodině, jež by mohlo vést k odchodu dítěte ze zařízení.

V mé diplomové práci jsem zvolil kvalitativní výzkum, a to proto, že kvalitativní výzkum zkoumá hloubku vybraných jevů a začleňuje je do širokého kontextu (MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Cesty pedagogického výzkumu*. 1. vydání. Brno: Paido, 2004).

Kvalitativní výzkum se používá, pokud výzkumník zkoumá lidský či sociální problém, potom vytvoří komplexní obraz. Zkoumá totiž v přirozených podmínkách, zjišťuje názory respondentů a zároveň analyzuje různé texty, jež má k dispozici. (HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005)

Cílem kvalitativního výzkumu je podle Gavory porozumět lidem a jejich zkušenostem v životě. (GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000).

K dosažení cíle šetření bylo použito následujících metod a technik:

- 1) **Analýza dokumentace** - jako zdroj byly použity osobní spisy dětí klientů kurátora pro mládež - děti s rizikovým chováním nacházející se v institucionální péči v různých zařízeních pro výkon ústavní či ochranné výchovy. Výběr respondentů tedy nebyl náhodný, nýbrž záměrný. Výběr závisel také na ochotě respondentů spolupracovat. Bylo vybráno 5 respondentů, s nimiž kurátor dlouhodobě pracuje minimálně rok, pro zhodnocení efektivnosti rozvoje osobností dětí při péči a intervenci pracovníka.
- 2) **Kazuistiky** - případové studie jednotlivých jedinců zaměřené na podrobný popis a rozbor těchto jednotlivých případů.

- 3) **Rozhovor** - tuto metodu jsem vybral proto, že jsem díky osobnímu setkání chtěl docílit otevřených odpovědí. Rozhovorem jsem mohl zjistit subjektivní vnímání a náhled respondentů na problém. Zvolil jsem polostrukturovaný rozhovor, kdy jsem připravil tématický okruh otázek, ale volné vyprávění potom bylo vhodné pro doplnění a pochopení životního příběhu.
- 4) **Pozorování** - při rozhovorech jsem mohl respondenty dostatečně pozorovat, jejich chování, řeč těla atd..
- 5) **Interpretace a analýza dat** - veškerá získaná data ze spisové dokumentace byla zpracovaná do kazuistik. Rozhovory byly nahrány na nahrávací zařízení, poté přepsány. Hlavní témata byla označena, rozkryta, interpretována a nově integrována. Dále byly potvrzeny či vyvráceny předem stanovené hypotézy.

V mém výzkumu byly stanoveny tyto hypotézy:

Hypotéza č. 1: Působení na problémovou mládež umístěnou v ústavním zařízení vede k optimalizaci vztahů v původní rodině a návratu do ní.

Hypotéza č. 2: Odborné působení na problémovou mládež v ústavní výchově vede k úspěšnému ukončení studia.

Hypotéza č. 3: Pobyt v ústavním zařízení pozitivně ovlivňuje problémovou mládež při vhodném trávení volného času.

5.2 Kazuistiky

5.2.1 Kazuistika č. 1 - Michal, 15 let

Michal pochází z rozvedené rodiny. Oba rodiče jsou starší, Michala měli v poměrně vysokém věku, ve svých 40 letech. Michal má ještě dvě sestry, starší Helenu a mladší Irenu. Všechny děti byly pro dobu před a po rozvodu svěřeny do péče matky. Rodiče žijí odděleně, matka s Michalem a Irenou v malém rodinném domě na vesnici za Brnem, Helena žije více jak rok u otce v menším městě asi 40 km od domova, kde navštěvuje I. ročník Obchodní školy. Z důvodu špatného dopravního spojení by se z domova do školy velmi obtížně dostávala. Matka pracuje jako dělnice ve firmě, která se zabývá živočišnou výrobou, otec byl dříve soukromým zemědělcem, nyní je už ve starobním důchodu. Jelikož neměl jako OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná) velký příjem, byl mu vyměřen jen minimální starobní důchod a navíc je sluchově značně indisponován, tak, že téměř neslyší.

Z důvodu nízkého příjmu má i výživné soudně stanoveno na částku 200,- Kč na každé dítě. V domě, kde bydlí, je odpojena elektřina i plyn, on sám se s dětmi - jež bydlí u matky - téměř nestýká, nejsou mezi nimi žádné bližší citové vazby. Dceři, která přes týden bydlí u otce a na víkendy jezdí domů, matka přispívá nejen na školné soukromé školy, ale rovněž financuje výživu její i otce dětí. Matka je tak na výchovu a výživu víceméně sama.

První závažnější problémy s Michalem začaly v listopadu 2008, kdy odmítal chodit do školy. Michala v té době navštívil kurátor a sociální pracovnice, ale ten nechtěl mluvit s nikým, ani s matkou. Dokonce se schovával pod postel, do skříní a vymýšlel různé další úkryty. Jeho výraz obličeje byl až natolik zvláštní a děsivý, že matce bylo doporučeno, aby s ním navštívila lékaře. Ten doporučil okamžitou hospitalizaci na krizovém centru psychiatrické kliniky v Brně. Zde byl medikován, procházel terapiemi a po měsíci léčby byl propuštěn domů. Léčba mu pomohla, výrazně se zklidnil, začal komunikovat s okolím a jeho docházka do školy byla pravidelná.

Michal byl poté i nadále v péči kurátora a pod pravidelným dohledem a intervencí se dařilo Michala motivovat ke školní docházce i plnění povinností. Ve škole se sice problémy objevovaly stále, ale vždy se je podařilo vyřešit. Toto období bylo přerušeno, když si Michal zlomil nohu a byl delší dobu doma a to od října do Vánoc 2009. V lednu 2010 byl již zdravý a mohl začít chodit do školy, ale jemu se však vůbec nechtělo, neboť si zvykl na pohodlí domova. Navíc v době nemoci denně navštěvoval starší kamarády, kteří byli také klienty kurátora, bydleli v jeho blízkosti a byli v dopoledních hodinách doma, neboť cíleně zanechali školy nebo nepracovali. Společně trávili čas u počítače, kde hráli různé hry, chodili po vesnici a obtěžovali lidi. Také se scházeli v neobydleném domě, kde společně kouřili „trávu“ a domlouvali si zábavu na další dny. Jeden z kamarádů byl dokonce po celou tuto dobu na útěku z výchovného zařízení a ten Michala vybízel a přesvědčoval, aby se na matku i kurátora vůbec neohlížel, protože stejně na něho nikdo nemůže. Takový způsob života se Michalovi velice zalíbil a jakákoliv intervence od matky, třídního učitele a kurátora byla neúčinná. V prosincovém období byl Michal žákem 7. třídy základní školy. Všichni se mu snažili pomoci a intenzivně mu vysvětlovali jeho povinnost 9leté základní školní docházky. Michal nejprve sliboval, že tedy do školy chodit bude a skutečně dva dny do školy přišel, protože tušil, že si ho kurátor zkontroluje, ale ihned po návštěvě kurátora ve vyučování do školy zcela přestal chodit. Aby matka nic netušila, každé ráno odcházel s nachystanou taškou do školy. Došel však jen na autobusovou

zastávku a odtud zamířil za kamarády. Domů se pak vracel buď v době, kdy mu končilo vyučování nebo někdy až ve večerních hodinách. Matka se denně dotazovala, co bylo ve škole, ale Michal si vždy obratně vymyslel nějaké příhody, co se ten den ve škole přihodilo.

Při kontrolním šetření kurátora zhruba po měsíci absence ve škole se Michalova docházka opět řešila v týmu třídního učitele, ředitele školy, matky a kurátora. Michala sice také k řešení přizvali, ale ráno utekl z domova a ten den vůbec domů nepřišel. Matka byla naprosto bezradná, kurátor se snažil o intervenci u otce o projednání případné změny výchovy, ale otec sám přiznal, že by Michala nezvládl, že pro něj není autorita a podmínky u otce nejsou pro Michala vhodné. Kurátor navrhl jako další variantu řešení ambulanti docházku do Střediska výchovné péče, ale stejně tak, jako matka sama nebyla schopná Michala dostat do školy, nepodařilo se jí ho ani přesvědčit k návštěvě etopeda. Ať už ho prosila, že jí i sebe dostává do problémů nebo mu vyhrožovala, Michal na žádné podněty nerefletoval. O pomoc v této situaci se matce pokusil i kurátor, ale Michal tušil, že to již nejsou jen plané řeči od matky jako dosud a utekl z domova. Jeho útěk byl dlouhodobějšího charakteru a nikdo netušil, kde se skrývá. Kurátor dostával jen kusé informace o tom, že se pohybuje v partě vrstevníků, kteří užívají pervitin. Ještě se pokusil přes své informační zdroje Michala přesvědčit ke spolupráci a návratu domů a do školy, ale od Michala žádná odezva k pozitivní změně nepřišla. Jelikož hrozilo Michalovi nebezpečí ohrožení na životě a zároveň prodlení při školní docházce, pokud by se ústavní výchova nařizovala běžnou cestou soudního návrhu na výchovné opatření, tak se kurátor spolu s matkou rozhodli pro podání návrhu na předběžné opatření, jímž by byl Michal umístěn do zařízení pro výkon ústavní výchovy.

Soud návrhu, ke kterému byly dostatečné důkazní prostředky, vyhověl a předběžným opatřením svěřil Michala do péče Dětského diagnostického ústavu. Po nabytí právní moci rozhodnutí, kdy se Michal stále doma neobjevil a proto se matka nemohla pokusit Michala do diagnostického ústavu zavést, požádal kurátor soud o součinnost soudního vykonavatele. Kurátorovi se mezitím podařilo zjistit, kde by se asi Michal mohl pohybovat a v brzkých ranních hodinách Michala ve squattu našli a přemístili do DDÚ. Přesto, že všichni očekávali problémy, jež Michal bude v zařízení způsobovat, ten se zde velmi rychle a poměrně dobře adaptoval, neutíkal, akceptoval režim zařízení a později se i účastnil různých aktivit. Postupně získával kladný vztah nejen k ostatním klientům, ale i dospělým a respektoval je. Kurátor získával informace o tom, jak je Michal velmi

klidný, hodný a přizpůsobivý, a tak po pobytu zde a diagnostice, bylo rozhodnuto, že bude přemístěn do dětského domova rodinného typu.

Sám Michal byl rád, že je v dětském domově, akceptoval, že nebyl umístěn do dětského domova se školou a skutečně tuto příležitost využil. Sám si kladl za cíl snažit se zameškanou látku dohnat ve stávajícím školním roce tak, aby mohl pokračovat se spolužáky z nové školy v dalším ročníku. Toto se mu za podpory pedagogů nejen ve škole, ale i v dětském domově, úspěšně dařilo plnit a po dalším roce stráveném v dětském domově, po absolvování přijímacích zkoušek po ukončení 9. třídy, byl přijat na střední školu s maturitním oborem. Tam nastoupil od září. V průběhu pobytu v DD Michal získával více sebejistoty, důvěry k dospělým, stávalo se, že i sám za dospělými přišel a chtěl si povídat. Zapojoval se do různých aktivit, které domov nabízel, i když některé zpočátku sledoval jen z povzdálí. Časem si však našel v domově kamarády, osmělil se mezi nimi a zapojoval se stále častěji. Bylo zřetelně viditelné, že ruku v ruce se získáváním sebejistoty si srovnával i životní hodnotový systém. O tom svědčí i to, že postupně při návštěvách doma u matky opustil své bývalé kamarády a začal se stýkat s úplně jinými kamarády z okolí, které znal z původní základní školy. V rodinném systému se začaly vztahy také zlepšovat, kurátor spolupracoval s matkou tak, že se podařilo postupně zvyšovat frekvenci návštěv a dovolenek Michala doma. Také při intervenci a spolupráci s otcem se situace začala vyvíjet tak, že ten jezdil každých 14 dní do bydliště Michala, kde s dětmi trávil celý víkend právě v době, kdy matka měla celo-víkendové služby a nemohla zajistit péči o děti. Z výše uvedených důvodů tedy po čase mohl Michal jezdit na dovolenky téměř každý týden. V tomto režimu se nyní i nadále pokračuje a Michal při pravidelných setkáváních s kurátorem potvrdil, že je vlastně rád, že je v domově, protože by se mu nikdy nepodařilo dostat se na střední školu a stejně tak by si nikdy nedokázal představit, že by se mohl pravidelně vídat s otcem a matkou a dokonce si s nimi povídat o různých věcech.

Analýza:

Michal je z rozvedené rodiny, otec se o něj nezajímá, matka se sice snaží, ale ani jeden z rodičů pro Michala nejsou autoritami. Do péče kurátora se Michal dostal z důvodu záškoláctví a života v problémové partě kamarádů, kteří byli uživateli drog. *...„Sem měl zlomenou nohu a byl dlouho doma. No a pak už sem si zvykl a do školy se mi moc nechtělo chodit.“* Matka chodila do práce, neměla na Michala moc času a později pak neměla ani tušení, že by Michal do školy snad nechodil. Ten se však místo školy vracel do partičky

kamarádů, aniž by ho matka kontrolovala...*„tak jsem mohl chodit za kámošema, a oni taky nechodili, dívali jsme se na telku a hráli plejáky...“*.

Nejprve se kurátor pokoušel o intenzivní kontrolu, poté s otcem jednal o změnu výchovy, že by byl Michal v péči otce, ale tento neměl ani podmínky, ani vůli ke změně. Proto bylo přistoupeno k ambulantní docházce do střediska výchovné péče. Michal však utekl z domova, v době útěku se pohyboval opět v nevhodném prostředí, užíval drogy a nejevil žádnou snahu o změnu... *„Toho bylo víc, my s klukama totiž ještě brali gandžu a já ještě utíkal z domu.“*

Matku neakceptoval a tak podala za podpory kurátora podnět na nařízení ústavní výchovy u svého syna. Soud návrhu vyhověl, Michal byl po diagnostice v diagnostickém ústavu předán do péče dětského domova rodinného typu.

Za dobu pobytu zde a intenzivní podpory pracovníků ústavního zařízení a kurátora se podařilo zlepšit vztahy v rodině, k matce Michal jezdí často domů na dovolenky... *„Ale hlavně sem rád, že můžu jezdit domů. Je to tady jiný, je to doma.“*... a s otcem se Michal začal stýkat nejprve méně často, až v poslední době se vídají 1x za 14 dní, kdy otec jezdí za Michalem domů. Ve škole se Michal prospěchově zlepšil, ukončil povinnou školní docházku na základní škole a stanovil si jako cíl integrovanou střední školu s maturitou, kam se také po přijímacím řízení dostal a nyní studuje maturitní obor. Uvědomuje si, že sám neměl energii na to, aby vůbec přemýšlel o střední škole, ale že s pomocí pracovníků v domově se začal zaobírat myšlenkou na maturitu... *„Tety mi tady dost pomáhají a věří mi. Sem v pohodě dodělal základku a pomohly mi vybrat i další školu.“*

Kamarády, se kterými se dříve stýkal v obci, kde žil už nevyhledává, přestal se s nimi stýkat, pokud je potká, tak ho již nezajímají... *„Nějak si nemáme co říct. Oni hulijou čím dál víc a jsou pak mimo. Nemáme už nic společného“* a není v ohrožení toho, že by se znovu do této party vrátil, pokud je doma krátkodobě. Má jiné hodnoty, aktivity a priority, matce doma pomáhá, se sestrami si častěji povídá, převzal na sebe mužskou roli doma, takže dělá i práce, jež doma nemá kdo dělat a otec, pokud k nim přijede, tak je ze zdravotních důvodů nezvládne... *„Ještě pomáhám tátovi. On je skoro hluchej, tak se kvůli němu učím i ty znaky, a učím to i jeho.“* Stejně tak rodiče si pochvalují to, že se Michalovo chování zlepšilo a je na něm vidět, že se domů i těší... *„Oni vidí, že chodím do školy, neblbnu, známky dobrý, tak mě nechávají žít. Dokonce jsem si s mámou občas*

začal povídat.“ Všichni se doma snaží spolu trávit více času, Michalovy sestry se mu už nevyhýbají a v postupně se zlepšují vztahy mezi členy rodiny.

5.2.2 Kazuistika č. 2 - Nancy, 17,5 let

Nancy žila spolu se dvěma mladšími sestrami a svojí matkou v 2 pokojovém bytě. Mají ještě nevlastního bratra Petra, ale ten je už dospělý, osamostatnil se a žije s přítelkyní v pronajatém bytě. Každý ze sourozenců má jiného otce. Matka dost často střídá partnery, které si domů po krátké známosti stěhuje. Nyní má asi 3 měsíce nového přítele, ale ten s nimi nežije, bydlí ve svém domě a na výchově nezletilých dětí se tak podílí jen občas. Matka je na rodičovské dovolené s nejmladší dcerou Patricií. Nancy nemá otce zapsaného v rodném listě, protože matku opustil ještě před porodem. Nancy tedy neznala svého otce a matka jí informace o něm poskytnout nechce. Ostatní sourozenci své otce sice znají, ale navzájem se nestýkají.

Nancy se jevila již od malička jako problémové dítě. Byla velmi hyperaktivní, matka s ní navštěvovala na doporučení školy pedagogicko-psychologickou poradnu už od 2. třídy. Postupně se přidružily i hysterické záchvaty zlosti a vzteku a tak začaly navštěvovat i psychiatrickou ambulanci. V období školní docházky a to do 5. třídy byla 3x hospitalizovaná v dětské psychiatrické léčebně, ale zklidnění nastalo pouze v době medikace léky. Po návratu a vysazení medikamentů se opět Nancy vracela ke svým obvyklým projevům. Byla agresivní, vulgární, odmítala. Doma nerespektovala žádná pravidla, ale matka ji vždy omlouvala tím, že je nemocná a okolí to musí respektovat.

Problémy narůstaly nejen ve škole, ale i doma, matka ale Nancy stále bránila, až v Nancyných 13 letech, kdy škola upozornila kurátora na její záškoláctví, se vložil do řešení potíží OSPOD. Matce s Nancy doporučil ambulantní docházku do střediska výchovné péče. Tento postup se jevil jako dobrá varianta pro práci na změně chování, uvědomování si sama sebe a srovnávání svých hodnot. Matka navrhovala stejně jako před půl rokem Nancy hospitalizovat v psychiatrické léčebně pro děti, doporučila to rovněž dětská psychiatrická a ředitel školy. Dle kurátora by to ale nebylo vhodné, protože tam byla Nancy pouze léčena, ale nebyla zde věnována dostatečná pozornost sociálním terapiím, podporujících změnu chování. Nakonec se všichni dohodli a kurátor domluvil termín pro první setkání v SVP, kde poté započala terapie. Téměř po roce ambulantní docházky do SVP nastoupila Nancy na 2 měsíční pobyt, protože její chování stále nevykazovalo pozitivní změny.

Po absolvování pobytu se zdálo, že se Nancyno chování zlepšilo, ale bylo to pouze krátkodobé, čerpala ještě z toho, co se naučila na komunitních sezeních a terapiích v SVP. Doma opět postupně převládaly dny, kdy byla stále více agresivní, odmlouvala, lhala, ztrácely se peníze a cigarety. Stejně tak ve škole se v této době opětovně prohlubovaly problémy a to nejen prospěchové, ale zejména v chování. K učitelům byla drzá, vulgární, utíkala z vyučování a často do školy vůbec nepřišla. Nikoho nerespektovala, ani matku, ani učitele. Matka však už s Nancy odmítla absolvovat jakékoliv odborné sezení či terapie, jež jim kurátor navrhoval.

Po krátké době začala matka doma nacházet skleněnky a prázdné sáčky od „trávy“, a také se ztrácely větší částky peněz. Když se ztratily i poslední finance na jídlo, což Nancy dobře věděla, matku to rozčílilo tak, že šla znovu ke kurátorovi. V té době se matka také dozvěděla, že se u příbuzných, kde Nancy byla na návštěvě, ztratilo 10 tisíc Kč a na ni padlo podezření z krádeže, neboť u nich nikdo jiný nebyl. Nancy ale stále zapírala a tvrdila, že nic nevzala. V době letních prázdnin se pak pod vlivem alkoholu dopustila nezákonného jednání, jež následně projednávala přestupková komise. V této době matka rovněž zjistila, že Nancy užívá nitrožilně pervitin. Když pak Nancy utekla z domu a nehlásila se matce, kurátor se pokoušel Nancy najít. To se mu podařilo, ale Nancy absolutně neměla zájem se vrátit domů a odmítala s kýmkoli komunikovat.

Jelikož si matka s Nancy nevěděla rady a měla o ni také strach, požádala o pomoc soud, protože nevěděla, kdo by pro Nancy už mohl být autoritou, a sama podala návrh na ústavní výchovu. Soud jejímu návrhu vyhověl a Nancy nastoupila nejprve do diagnostického ústavu a poté do výchovného ústavu, kde se učila v učebním oboru kuchařka. Opět se ale vše opakovalo, Nancy ze školy buď utíkala, nebo do ní vůbec nechodila, což etopedka ústavu velmi brzy zjistila. Spolu s kurátorem, který za Nancy přijel, se snažili Nancy motivovat k učebnímu oboru. Po těchto opakovaných intervencích se Nancy začala zapojovat do různých aktivit zařízení, ve škole se zlepšoval prospěch, i když velmi pomalu. Nancy se za dobu pobytu ve výchovném ústavu dopustila 5 krátkodobých útěků, ale vždy se sama vrátila.

Postupně se kurátor snažil o sanaci matky s Nancy tak, že matku přesvědčoval, aby se za ní jela podívat do ústavu, aby spolu mluvily a mohla Nancy nabídnout možnost trávení víkendu doma. Toto matka nejprve jen zvažovala, ale po rozhovoru s kurátorem a vychovatelem v ústavu i samotnou Nancy, viděla, že Nancy potřebuje zázemí. Proto se začala o Nancy více zajímat. Matka má od umístění Nancy ve výchovném ústavu větší

zájem o spolupráci s kurátorem a často telefonuje do ústavu. Obě mají zájem na společném trávení krátkodobých, většinou víkendových dovolenek, což jim doporučil nejen kurátor, ale i pracovníci ústavu. Postupně tak zlepšují chladný vztah mezi nimi, snaží se do budoucna o to, aby spolu mohly trávit více času. Nancy už několikrát matku doma navštívila, vždy se v pořádku z dovolenky doma vrátila, kurátor se po každé dovolence s matkou spojí a hovoří o průběhu dovolenky a zvažuje, co by bylo potřeba ještě zlepšit, v čem může být nápomocen. Také Nancy se s kurátorem při návštěvách baví o tom, co by ráda změnila na svém chování, snaží se matce doma pomáhat a neubližovat, tráví víc času se sourozenci i matkou doma. Kamarádům, se kterými se stýkala kvůli kouření „trávy“, se jí daří zatím vyhýbat. Ve škole se Nancy domluvila s učitelem, že zameškané učivo dožene, pravidelně se v ústavu s denním vychovatelem učí, sama za ním přijde, aby ji zkoušel. Také se snaží pravidelně chodit do školy a připravuje se na pracovní proces.

Analýza:

Nancy se narodila matce v době, kdy jí otec Nancy opustil. Není zapsán v jejím rodném listě a Nancy ho ani nezná, matka jí jakékoliv informace o biologickém otci odmítá sdělit. Nancy tak nezná své kořeny ze strany otce a je evidentní, že jí od malička chyběla mužská role ve výchově. Matka střídala partnery, což mělo na Nancy vliv už v dětství. Stejně tak neustálé zvykání si na jiného „otce“ pro ni bylo zátěží a těžce se s tím vyrovnávala. Byla hyperaktivní již ve školce a problémy pokračovaly na prvním stupni základní školy. Matka si odmítala jakékoliv problémy připustit a jediné, co byla ochotna s dcerou podstoupit, byla psychiatrická léčba. Po hysterických záchvatech tak umístila Nancy do psychiatrické léčebny a věřila, že medikamentózní léčba jí pomůže...*„A ona mě pak dala do blázince. To byl blázinec pro děcka. Tam to bylo blby.“* Problémy se však stupňovaly, léky nepomáhaly a v době puberty se o Nancy dozvěděl kurátor. Důvodem bylo záškoláctví, lhaní, agresivita. Nejprve pracoval s Nancy kurátor sám, později doporučoval matce terapii v SVP, matka však opět chtěla řešit situaci umístěním Nancy na psychiatrii. Po rozmluvě s kurátorem se však nechala matka přesvědčit a společně s dcerou ambulantně navštěvovaly SVP. Nancy však nechtěla připustit, že záškoláctví je pro ni problém a stále do školy nechodila. Kurátor tedy zařídil internátní pobyt v SVP. Po pobytu se Nancy chvilu dokázala držet pravidel, která si osvojila, ale toho byla schopna pouze krátkodobě...
„Chvilu to bylo v poho, ale matka fakt štvála.“

To už byla Nancy v posledním ročníku základní školy a kromě záškoláctví... *„někdy koncem základky, zase sem nechodila do školy, s kamarádkama sem chodila do galerie,*

nakupovat a tak“... se začaly objevovat ještě i krádeže doma, a to peněz i zlata, užívání drog... *„tak sem jí doma občas něco i šlohla a prodala, sem potřebovala peníze...“*.

Jakékoliv terapie, jež navrhoval kurátor, Nancy odmítala, chtěla být jen s partou, „hulit trávu“, dopouštěla se útěků z domu... *„Kouření, tráva, nechodila sem do školy, čorky doma, a taky, že sem zdrhala z domu. Někdy i na víc dnů...“* a autoritou pro ni nebyl nikdo, ani její matka, ani učitelé. Matka nezvládala výchovu své dcery a požádala o pomoc kurátora. Podala návrh soudu k nařízení ústavní výchovy a Nancy nastoupila do ústavu... *„A jak na to přišla, tak řekla, že du...a sem šla...“*.

Už od počátku, kdy nastoupila, byla problémová, nechtěla se zařadit do skupiny mezi ostatní děti zde umístěné, odmítala jakoukoliv diskuzi s vrstevníky i dospělými. Do školy ji doprovázel zpočátku vychovatel, jakmile jí dal důvěru, ihned to zneužila a do školy nešla či na několik dnů utekla z ústavu... *„Si mysleli, že je budu poslouchat, ale na začátku jsem taky nechodila do školy, joooooo a taky jsem několikrát utekla.“* Navíc ani rodinné zázemí v té době Nancy neměla dobré, matka jí vůbec nenavštěvovala, ani se jí telefonicky neozývala a Nancy k ní zaujala negativistický postoj... *„Já ji nemohla ani cítit a ona měla nějakyho chlapa zase, tak jí bylo jedno, co se mnou je. Vůbec sem ji nezajímala...“*. Proto Nancy dělala vše, aby se zviditelnila. Pedagogové v ústavu a i kurátor spolu velmi úzce spolupracovali a Nancy se snažili nemotivovat k pozitivním změnám. Byla to sice velmi náročná a dlouhodobá práce, ... *„Tak pomáhá mi vychoš, ten co je s náma přes den, ale já za ním chodím sama, aby mě vyzkoušel. Je to dobrý, on je chytrý, tak mi fakt pomáhá...“*, ale postupně se dařilo Nancy zvládat docházku do školy a i výsledky se zlepšovaly... *„Sem začala poctivě chodit do školy, a taky si беру dobrovolně služby v pastáku, abych měla víc bodů...“*. Učební obor kuchařka, který studuje, začal Nancy bavit a oblíbila si i praxi. Nancy se v ústavu přihlásila do kroužku rukodělné výroby a kreslení, a zjistila, že ji baví navrhovat oblečení, tak si kreslí skici svých vysněných šatů... *„někdy si tady v pastáku kreslím. Bavilo by mě si navrhovat hadry, co bych pak nosila, ale na to nemám...“*. Volný čas tedy začala věnovat aktivitám, které ji oslovily, a sama si uvědomila, že ji i baví. Vypustila pak ty negativní, jako časté kouření „trávy“ a s tím souvisela i změna kamarádů. Uvědomila si, že ty, se kterými se setkávala, dříve ke svému životu nepotřebuje a dokáže bez nich žít *„...aspoň nehulím. Možná taky proto, že se už nevidám s těma, co sem kámošila předtím...“*.

Vztah Nancy s matkou byl velmi chladný, nedokázaly spolu mluvit o běžných věcech a Nancy to tak těžce nesla. Po umístění do ústavu se kurátor spolu s psychologem zařízení

od počátku pokusili o navázání komunikace mezi matkou a Nancy. Zpočátku se tomu obě bránily,... „*Tak o skleněnkách si se mnou asi povídat nebude a mě zase nezajímají ti její chlapi. A školu s ní přece nebudu řešit o víkend, ne?...*“, ale postupné intervence kurátora k matce vyústily v to, že nejprve začala matka Nancy telefonovat... „*Docela mi aj zavolá...*“ a po několika týdnech se přijela za Nancy do ústavu podívat. Tam měly možnost spolu mluvit nejprve za účasti mediátora-psychologa, jež jim usnadňoval komunikaci. Příští návštěvy už byly v místnosti pouze spolu... „*No, takže mluvíme o malé ségře, a tak, ...*“ a časem se jim podařilo i dostat se na vycházku do okolí ústavu. Začaly tak spolu trávit více času a byla to zároveň zkouška na to, aby mohla Nancy jet na krátkodobou víkendovou dovolenku domů k matce. K tomu se přikláněl nejen kurátor, ale i psycholog a pedagogové... „*a hlavně kurátor to tak nějak domluvil, že můžu jezdit občas dom, k ní. Na víkend...*“. Kurátor tak častěji s matkou komunikoval před dovolenkami a vždy po návratu Nancy do ústavu se s matkou sešli a ona mu vylíčila průběh dovolenky. Zároveň s tím se kurátor zajímá o náhled Nancy na pobyt doma, na vztahy s matkou a její trávení času doma... „*Tak co chci já, na to se mě ptají jen v pastáku a kurátor...*“. Pro obě je potřeba ještě dlouhodobá sanace, neboť stále spolu neumí komunikovat, ale vztah mezi matkou a Nancy se přesto pomalu zlepšuje... „*Až teď naposledy jsem jí vykládala o holkách tady v pastáku. Docela aj poslouchala...*“.

5.2.3 Kazuistika č. 3 - Milada, 16 let

Milada a její o dva roky mladší bratr Jan byli svěřeni po rozvodu rodičů do péče matky již v r. 2003 jako malé děti. Matka má z prvního manželství ještě dvě starší děti Marii a Daniela. V současné době je těhotná s novým partnerem. Starší děti již žijí s partnery ve svých domácnostech, Milada, Jan, matka a její přítel bydlí v nájemném bytě 2+1. Partner matky s nimi však žije teprve půl roku, nastěhoval se asi měsíc poté, co se s matkou seznámil. Matka pracuje jako dělnice ve výrobním podniku, přítel matky je nezaměstnaný. Otec Milady a Jana je znovu ženatý, má novou rodinu, s manželkou mají dvě malé děti a bydlí ve vesnici, vzdálené asi 5 km od Milady a Jana. Vídají se však málo.

Milada je v letošním školním roce žákyní 1. ročníku odborného učiliště, ale to až poté, co 8. ročník opakovala na ZŠ pro záškoláctví a nedostatečné klasifikace předmětů.

První problémy s Miladou začaly ve školním roce, kdy byla žákyní 6. ročníku základní školy. Velké záškoláctví, kdy měla v I. pololetí 179 neomluvených a ve II. pololetí 188 neomluvených hodin, k čemuž se přidružil ještě nedostatečný prospěch, vedlo k oznámení

na OSPOD a to poté, co matka na výchovné komisi přislíbila větší spolupráci a dohled nad dcerou, ale nestalo se tak. Matka Miladu stále omlouvala, že má dlouhodobé zdravotní problémy s páteří, z důvodů nevolnosti atd.. Stalo se však i to, že měla Milada absenci omluvenou od dětské lékařky a k tomu dopsaná další data, kdy ve škole nebyla. Pokud ve škole čas trávila, nenosila žádné pomůcky, knihy a ve třídě narušovala vztahy mezi spolužáky. K vyučujícím byla hrubá a drzá, odmítala a neakceptovala jakákoliv pravidla výuky. Tyto Miladiny excesy pokračovaly i v dalším školním roce, kdy byla žákyní 7. ročníku. Od září, kdy měla již tak vysokou absenci, že nebyla za první pololetí hodnocena ze tří předmětů, byla její situace pravidelně řešena na OSPOD. Je sice pravdou, že musela podstoupit spoustu lékařských vyšetření, ale velkou část absence opět zapříčinila její nechuť a odmítání chodit do školy. Pravidelné kontroly a pohovory s kurátorem a jeho doporučení ale Milada nebrala vážně. Na konci školního roku matka začala přemýšlet o tom, že by Miladu přehlásila do jiné základní školy. Jako důvod matka uváděla, že se přestěhovali, ale hlavním důvodem bylo to, že Miladě hrozilo propadnutí kvůli zameškanému učivu a nedostatku známek ke klasifikaci. Na výchovné komisi, kam byl přizván i kurátor, se všichni společně domluvili, že Miladě dají šanci složit zkoušky v náhradním termínu v srpnu, což se s úspěchem uskutečnilo, a proto postoupila do vyššího ročníku. Už ale hned v září nového školního roku se opět záškoláctví opakovalo. Milada tvrdila, že se do školy bojím chodit, cítí ze strany spolužáků i učitelů negativní postoje. Společně s OSPOD se tedy matce podařilo Miladu přemístit do nové školy, která byla zároveň blíže bydliště. Tato škola měla také dobré vyučovací programy a Milada zde mohla dohnat zameškané učivo.

Absence však neustále gradovala, až přestala Milada chodit do školy úplně a matka ji nedokázala přesvědčit o nutnosti školu navštěvovat. Kromě OSPOD se obrátila i na otce, aby dceři domluvil, ale ani s ním Milada nechtěla vůbec mluvit a žádné domluvy z jeho strany nepřijímala. Milada si našla přítele, který je starší, nepracuje, je nezaměstnaný, v rejstříku trestů má několik záznamů, je uživatelem a dealerem pervitinu. Milada s ním trávila téměř celé dny, matka však vůbec netušila, kde se její dcera pohybuje, s kým kamarádí a jak tráví čas, když není doma. Jakmile s dcerou začala mluvit, ta ji sprostě a hrubě nadávala, také ji fyzicky napadala a absolutně neměla chuť ani snahu s matkou cokoliv řešit. Jediné, co chtěla - být s Michalem.

V uvedené době už ani za kurátorem na OSPOD odmítala chodit, matka ještě domluvila návštěvu v SVP, ale tam nakonec také nešly, protože Milada definitivně odešla z domu

bydlet k příteli. Matka nebyla schopna ji dovést domů. Byla už tak zoufalá, že s Miladou nedokázala navázat kontakt a přesvědčit ji ke školní motivaci a bydlení doma, nemluvě o tom, že Milada postupně propadala stále větší závislosti a tak spolu s kurátorem podali návrh na nařízení ústavní výchovy. Soud zvažoval ještě možnost změny výchovy k otci, kterou kurátor dříve otci navrhl a otec si opravdu Miladu k sobě vzal, ale vzhledem k tomu, že ta u otce vydržela pouze jeden den a utekla opět ke svému příteli, soud rozhodl o ústavní výchově.

Milada nastoupila začátkem školního roku na diagnostiku do diagnostického ústavu pro děti a vzhledem k velké absenci ve škole předtím, byla zařazena opětovně do 8. třídy. Po vyšetřeních, která se uskutečnila pro zjištění hloubky problémů a pro vhodnost zařazení Milady do zařízení, bylo rozhodnuto o přemístění do DDŠ. Tam Milada nastoupila už v říjnu. Zpočátku utíkala za svým přítelem, ten byl ale po čase odsouzen za trestnou činnost nepodmíněně a nastoupil k výkonu trestu. Neměla tedy kam utíkat a postupně si začala v zařízení zvykat. Dokonce i prospěch se začal postupně zlepšovat a Milada sama uváděla, že jí škola i baví, pokud látce rozumí. Psycholožka, ke které Milada často docházela, ji velmi chválila, že se snaží zmapovat svoje chování a korigovat pro budoucnost, stejně tak jako ji chválili vychovatelé, že je v ústavu jedna z mála, která si plní povinnosti včas a bez odmlouvání. Čím víc ji chválili a dařilo se jí, tím větší to pro ni byla motivace do příštích dnů. Milada se vždy kurátorovi chlubila svými výrobky, které vytvořila v rámci pracovních terapií, ukazovala mu i školní sešity se svými poznámkami. Navázali spolu dobrý vztah a Milada se na návštěvy kurátora těšila. Byl totiž jediný, který za ní do ústavu jezdil na návštěvy a snažil se ji navštěvovat častěji než je zákonem daná povinnost, neboť mu bylo Milady líto, že za ní do ústavu rodiče nejezdí. Žádný z rodičů totiž od doby, kdy Milada nastoupila do diagnostického ústavu, ji nenavštívil. Kurátor tedy postupně pracoval i s rodinou a podařilo se mu přesvědčit matku, aby alespoň Miladě psala dopisy. Otec Miladě jedenkrát poslal peníze a dárek k narozeninám, ale jinak se jí nezval. Matka po poslední konzultaci u kurátora sama vyřkla myšlenku, že je tam Milada už dost dlouho sama a tak se za ní patrně se synem Janem přijedou podívat. Kurátor toto při návštěvě Miladě tlumočil a domluvili se i s pracovníky ústavu, že se časem pokusí o prodloužení setkávání matky s Miladou, až k dovolenkám, které by Milada chtěla u matky trávit. Časem se jim společně podařilo prohloubit vztah matky a Milady, a Milada k matce začala jezdit na víkendové dovolenky. V tomto zařízení dokončila základní školu, a protože byla celkem bezproblémová, mohla

ve zmíněném DDŠ zůstat i nadále ve speciální skupině dětí, které již ukončily povinnou školní docházku. Ti navštěvují civilní střední školy a mají speciální režim v DDŠ. To Miladu nadchlo a s pomocí etopedky a kurátora podala přihlášku na Odborné učiliště, obor pečovatelské a sociální práce, kterou nyní navštěvuje. Projevila totiž přání stát se streetworkerem. Po ukončení učebního oboru by se chtěla přihlásit dále do školy, aby si doplnila maturitu.

Analýza:

Milada byla od malička zvyklá, že měla spoustu volnosti, neboť byli 4 sourozenci a matka neměla čas na to, aby se jim dostatečně věnovala. I přesto, že byli 2 sourozenci starší a mohli Miladě pomáhat, byli nevlastní a společně si moc nerozuměli. Mladší bratr byl zase malý a ten byl v Miladině područí, neboť jej používala jako nástroj boje s matkou. Otec Milady a Jana neměl po rozvodu o děti moc zájem, protože se znovu oženil a pořídil si novou rodinu. Milada pak využívala toho, že matka měla každou chvíli nového partnera a o děti se moc nezajímala. S tím souvisely i Miladiny výchovné problémy, které se ve větší míře projeví v 6. třídě. Jednalo se o špatný prospěch a záškoláctví. *„Už v šesté třídě jsem to zkoušela, procházelo to...“*. Milada objevila partu kamarádů, kteří se docházce do školy také vyhýbali, tak se k nim přidala... *„Máti mě vůbec nekontrolovala, tak když nešli kámoši - spolužáci, tak tam přeci nepudu sama“*... Škola dlouhou dobu věc řešila sama, s matkou byla špatná spolupráce.

Když se o rok později potíže stupňovaly, pak trval třídní učitel na účasti matky na jednání komise. *„V sedmičce už máti volali do školy, ale ona tam nechodila, tak toho moc nevěděla...“*. Sice trvalo pár měsíců, než se podařilo matku do školy dostat, ale nakonec zde pravidla společně stanovili. Matka přislíbila větší kontrolu dcery. Chvíli se tak dělo, ale s novým partnerem se opět matka k výchově Milady stavěla laxně a Milada toho opět začala využívat. Matku vždy přesvědčila, že je jí špatně a ta jí napsala omluvenku... *„Pak mě to začalo bavit a tak jsem se vymlouvala, že je mi blbě, že su nemocná a tak. Máti mi to sežrala a psala mi omluvenky...“*.

V dalším ročníku se prospěch stal nedostatečným a to samozřejmě ruku v ruce s velkou absencí. Proto škola opět vyzvala matku několikrát na schůzku ve škole, ale ta návrh vůbec nereflektovala a škola oznámila problémy s Miladou a její matkou kurátorovi. Ten zahájil intervenci a Milada tak byla pod pravidelnou kontrolou. *„...tady pana kurátora - to už*

jsem byla na konci sedmičky, a ten mě furt, ale furt prudil, hlídal, zjišťoval dny, kdy ve škole su a nejsu. A to už se moc nedalo omluvenky falšovat nebo chodit k doktorce...“.

V okamžiku, kdy Miladě hrozilo opakování ročníku z důvodu špatného prospěchu a zameškané absence, matka uvažovala o přemístění Milady do jiné školy, ale kurátor jí doporučil, že útekem nic nevyřeší, proto spíše Miladu začali připravovat na opravné zkoušky.

I v dalším školním roce stále záškoláctví pokračovalo, to už Milada přešla i na jinou školu, ale vyučování se i zde vyhýbala, kdy mohla, až přestala do školy chodit úplně. Moc dlouho se jí ale nedařilo to tajit, protože kurátor to velmi rychle odhalil. Zjistil, že si našla přítele z party drogových uživatelů a s ním trávila všechnen čas. Dokonce s ním začala drogy brát i ona. *„Jsem si pak našla přítele, on nepracoval, tak byl přes den doma, tak jsem byla s ním. No a on měl partičku, dávali si piko a tak, tak jsem to brala s ním...“.* Milada byla potom agresivní a když fyzicky napadla matku, ta se obrátila na kurátora... *„Jsem se dost sjela a já zmlátila máti. Jsem vůbec nevěděla, co dělám. A ona zavolala kurátora...“.* Jakákoliv domluva či intervence nebyla možná, Milada se skrývala, nechodila domů, její přítel neměl stálé bydlení, nebylo tedy možno ji nalézt. Matka ve spolupráci s kurátorem podali návrh na ústavní výchovu, protože ani změna výchovy, že by šla Milada k otci, nebyla možná a Milada byla umístěna do zařízení pro výkon ústavní výchovy.

Zde byla opětovně zařazena do 8. ročníku, jež měla opakovat. *„...Ale to bylo jasné, když jsem do osmičky vůbec nechodila...“.* Zpočátku byla s Miladou velmi těžká spolupráce, protože se snažila všemožně utéci, aby byla se svým přítelem. *„...Mě zavřeli, přítel byl doma, měl kámoše, piko, já tady nic...“.* Ten však byl nepodmíněně potrestán za skutek, kterého se dopustil a nastoupil výkon trestu odnětí svobody. Potom se Milada trochu zklidnila a byla ochotna i akceptovat řád ústavu. Oblíbila si svou kmenovou vychovatelku *„...Ale pak jsem tu poznala jednu vchošku, a ta mi dost pomohla. Pořád se mnou mluvila a tak...“* a s ní se pak učila, poslouchala jí a byla s ní téměř stále *„...A taky se se mnou učila, abych dohnala školu...“.* Milada úspěšně zakončila základní školní docházku. Při rozhodování v jaké škole bude pokračovat, ji podpořili vychovatelka, psychologka a kurátor v jejím snu *„...chtěla bych být streetworkerem, když vidím kurátora, jak mi pomáhá, tak by mě bavilo pomáhat lidem taky...“.* Milada podala přihlášku na učební obor: Sociálně-právní činnost, aby mohla pomáhat v životě lidem *„...Ale těm na ulici, s tím mám zkušenosti, vím, co by potřebovali...“.* Její představa pomoci totiž byla spojena s minulostí, kdy mnohokrát viděla při užívání pervitinu spoustu tragédie a měla s tím osobní

zkušenost. „...*No tak jsme s kurátorem a vchoškou vymysleli, že dám přihlášku na učební obor sociální činnost. To je taková pomoc lidem...*“. Nyní studuje tento obor, velmi ji baví, na praxi chodí s radostí a těší se, že pokud by výsledky ve škole byly dobré, mohla by pokračovat ve studiu až k maturitě „...*a když mi to půjde, tak si můžu dodělat maturitu...*“. S jejím nástupem do učiliště a potřebou pomáhat bylo však spojeno i to, že pokud by chtěla časem pomáhat lidem na ulici, kteří jsou uživateli drog, je důležité, aby sama s drogami už byla vypořádána. „...*Čím su dyl tady a probíráme to, tak vím, že je to blbost brát. A fakt pracuju na odvykání...*“. Pro Miladu je příznivé, že si uvědomila, že nepotřebuje kamarády, se kterými se stýkala jen prostřednictvím svého bývalého přítele a jediné, co je spojovalo, byly pouze drogy. Nyní takové lidi ze svého života úplně eliminovala. „...*Za téma od bývalého nechci chodit a on už tam není, zavřeli ho. Ale mě to fakt neva, víc si povídám s bráchou...*“. Chvilkové setkávání Milady s matkou v ústavu se postupně prohlubovalo a kurátor matce doporučoval, aby jezdila častěji. „*Jednou pak dojela s bráchou, a taky jí domluvil kurátor, tak pak občas přijela...*“ a nyní Milada tráví některé víkendy na dovolence doma. „...*No a pak jsem jela na zkoušku domů. To se povedlo, vrátila jsem se a řídla mi řekl, že občas budu moct jet domů.*“ Většinou je s matkou doma, pomůže v domácnosti, občas se ozve i otci a zajde se k němu podívat. V ústavu se naučila i kvalitně trávit volný čas, navštěvuje kroužek keramiky, věnuje se i sportu, závodí za ústav v atletice. „...*Tady v ústavu máme hodně věcí, co můžem dělat. Já chodím do keramiky. Jo a taky tady běhám, byla jsem na závodech v atletice...*“.

5.2.4 Kazuistika č. 4 - Tomáš, 17 let

Tomáš žil jen s matkou a mladší, 6letou nevlastní sestrou Denisou. Měl ještě starší sestru Janu, ta ale se svým malým synem bydlela už mimo rodinu. Rodiče se rozvedli, když bylo Tomášovi 6 let a matka od té doby často střídala partnery. Ti s nimi pak bydleli v pronajatých bytech podle toho, kam se zrovna přestěhovali. Tomášův otec byl několikrát ve výkonu trestu. Naposledy v době, kdy začal Tomáš chodit do 7. třídy, dostal otec trest 5 let nepodmíněně. Tomáš byl svěřen do výchovy matky po rozvodu, s otcem se téměř nestýkal, a to ani v době, když byl otec na svobodě. Sestra Denisa se narodila z nemanželského svazku matky s jejím přítelem, se kterým v době, kdy Tomáš odcházel do ústavní výchovy, matka žila v pronajatém bytě 2+0.

Tomáš začal mít výchovné problémy již v době raného dětství, ale matka si myslela, že ho to přejde. V době puberty se však problémy výrazně zvětšovaly, ubližoval mladším dětem

nejen ve škole, ale i ve vesnici, kde bydlel. Matku zastavovali lidé na ulici, starosta si ji často zval k řešení různých konfliktů, ale ona přesto stále říkala, že ho to časem přejde, že je v pubertě. Přibližně o dva roky později, asi ve 14 letech se dostal Tomáš ke kurátorovi a to z důvodu krádeže v obchodním domě. V průběhu práce s Tomášem přibýly další důvody jejich setkávání. Zejména především pro časté absence a špatné chování ve škole a nerespektování dospělých. Tomáš si dělal, co chtěl, matku, jejího přítele a i své učitele prakticky ignoroval. Byl drzý, sprostý, hrubě se vyjadřoval, vysmíval se nejen spolužákům, ale i učitelům a jeho záškoláctví spočívalo v tom, že místo školy chodil s kamarádem hrát na herní automaty do herny. Volný čas trávil podobně, víkendy doslova proflákal bez jakýchkoliv zájmových aktivit, jen večery trávil na diskotékách, kde pil alkohol. Stejně tak u něj byly testovány drogy a ve všech případech namátkových kontrol byly výsledky pozitivní. Tomáš sám přiznával kromě kouření cigaret i velmi často kouření marihuany.

Kurátor v té době Tomášovi a jeho matce doporučil psychologické a psychiatrické vyšetření, na jejichž základě Tomáš podstoupil několik sezení u psychologa ve středisku výchovné péče (SVP), a poté nastoupil na 2 měsíční internátní pobyt. Po něm psycholog matce doporučil cílené a dlouhodobé působení na výchovu Tomáše, neboť i jemu se po terapiích, kterými Tomáš procházel, jevílo, že ani 2 měsíční pobyt v SVP by pro něj nebyl dostačující. A to i proto, že se zhoršily obtíže ve škole. Přestal zcela docházet do školy a matka o tom vůbec nevěděla. Byla pozvaná do školy na výchovnou komisi, kde byla informována o skutečnosti, že Tomáš do školy nechodí již další dva měsíce. V uvedené době byl žákem 8. ročníku ZŠ pro děti se specifickými potřebami. Jelikož však již na II. stupni ZŠ opakoval ročník, po absolvování tohoto pak ukončil povinnou školní docházku, i když s velkými obtížemi. Problém ovšem nastal i proto, že nebyl přijat na učební obor tesař, kam chtěl jít a on sám odmítal jakýkoliv jiný. Matka mu tedy učební obor vybrala sama, ale on přestal s kýmkoliv komunikovat, doma nic nedělal a odmítl do učiliště nastoupit.

Posledním závažným incidentem Tomáše byla akce při řízení motorového vozidla v opilosti. Tomáš pil s kamarády v hospodě, a když se kamarád, který řídil auto, opil tak, že nemohl řídit cestou zpět, Tomáš se ujal řízení za něj a to i přesto, že vypil pět piv a dva panáky tvrdého alkoholu. Při jízdě však havaroval a policie zahájila vyšetřování případu. To už matka nezvládla a přiznala i před kurátorem, že si s Tomášem neví rady a požádala kurátora o nařízení ústavní výchovy, neboť svého syna nedokáže vychovávat.

S kurátorovou pomocí podala návrh na soud a ten návrhu na nařízení ústavní výchovy vyhověl. Tomáš tak nastoupil do diagnostického ústavu pro mládež a později byl přeložen do výchovného ústavu. Tam měl možnost navštěvovat v učilišti svůj vysněný obor, ale stále se vymlouval na vše možné i nemožné a do školy nechodil. Kdy mohl, tak utekl nebo se vyhýbal dnům, kdy měli psát písemné práce a prověrky. V praxi však problém neměl a tak se časem vedení ústavu domluvilo spolu s matkou a kurátorem na přeložení Tomáše do výchovného zařízení s pracovní skupinou. S Tomášem to projednal nejen vedoucí ústavu, ale i kurátor. Oba ho motivovali pro práci a tím i spojený výdělek peněz. Zdůvodnili i výhody toho, že tam není nutné žádné další vzdělávání. Tomáš měl navíc údajně informace, že to tam není tak přísné a může si tam „hulit“ jak se mu zachce, tak s návrhem souhlasil.

Po přesunu do nového zařízení se Tomáš těžce sžíval s ostatními chlapci, kteří zde byli již delší dobu a měli utvořený uzavřený kolektiv. Protože byl ale Tomáš docela zábavný a uměl si udělat legraci i sám ze sebe, kolektiv jej celkem rychle akceptoval a přijal. Dokonce si v brzké době vybudoval silnou pozici a dostal se do „rady“, kterou chlapci měli mezi sebou, jež rozhodovala o věcech mezi nimi stanovenými, bez zásahu kohokoliv z pedagogů výchovného ústavu. Tomáš je zde už druhým rokem, ale stále velmi těžce přijímá pravidla zařízení a autority. Pokaždé, když má plnit něco, co se mu dělat nechce, ze zařízení uteče. Na útěku pak páchá trestnou činnost. Má na svém kontě asi 20 krátkodobých a 5 dlouhodobých útěků a z trestního pohledu několik vloupání do chat, kde přespával, dále krádeží v obchodech, dokonce i jedno loupežné přepadení. Za některé skutky již byl odsouzen a vykonává uložená trestní a výchovná opatření. Za poslední provinění jej soud teprve čeká, ale již při pohovoru u státního zástupce mu bylo doporučeno, aby se začal chovat podle pravidel nebo by mohl být vzat do vazby. I přes tuto skutečnost však útky pokračují a vždy je do zařízení přivezen policií. Život a pravidla zařízení mu vůbec nevyhovují. Přesto se pracovníci zařízení pokouší o neustálé začleňování Tomáše do pracovních povinností. Je sice vidět určitý pokrok, zejména v tom, že se Tomáš častěji do aktivit zapojuje a jsou také vidět i dílčí výsledky práce, ale to jen krátkodobě. Co se však zatím vůbec nedaří, je zmírnění závislosti na užívání marihuany, závislosti na automatech, a ani se zatím nepodařilo zlepšit vztahy v rodině.

Analýza:

Tomáš žil od dětství v neuspořádaných rodinných poměrech. Rodiče se rozvedli v jeho útlém dětství, matka střídala partnery a otec byl v různých časových odstupech ve výkonu

trestu. Tomáš tak vyrůstal ve svém světě a nikdo si ho moc nevšímal. „...*Ale on na mě stejně kašlal celou dobu, tak co...*“.

Měl sice starší sestru, ale ta byla věkem dost vzdálená tak, že si s Tomášem neměli co říct. Tomáš se projevoval jako problematické dítě už od dětství, což matka takto nevnímala. Zakrývala oči před realitou a Tomášovo chování jí připadalo spíše zábavné, a proto Tomáše uváděla na večírcích pro své přátele jako zábavného šaška. Ten se velmi rychle naučil využívat své pozice a v okamžiku, kdy ho matka potřebovala, vyžadoval za to kompenzaci. Tak si zvykl na skutečnost, že může udělat cokoli a matce to bude připadat zábavné. „...*Ale co se diví, dyť celej život sem pro ňu šašek, pořád se smála mým forům, ...*“.

Toto chování si osvojil a začal mít takovéto postoje i k cizím lidem. Tak velmi rychle docházelo ke konfliktům a Tomášovo chování začalo vadit jak lidem v okolí, tak i ve škole. Dospělým lidem na ulici vulgárně nadával, vysmíval se jim, spolužákům ubližoval. Matku si zvali na obecní úřad i do školy k řešení potíží, ale ta stále zavírala oči před jednáním svého syna. „...*Dycky ju někam pozvali, seřvali ...*“.

Až se Tomáš dopustil trestné činnosti, dozvěděl se o něm kurátor. V tom okamžiku se rozkrylo, že Tomášovo chování už je neúnosné. Kurátor kontaktoval školu, kterou Tomáš navštěvoval a vyjasnil si vztahy mezi matkou a synem a také spolupráci se školou. „...*za to, že nechodím do školy a že tam dělám bordel, nadávám učitelům...*“.

Kurátor rovněž zjistil, že Tomáš místo vyučování chodil s kamarády do herny na automaty, užíval návykové látky, a to kromě cigaret i alkohol a marihuanu. Matku, ani jejího přítele nerespektoval, „...*ale já ju seřval taky, občas jí nadal do... (sprostá slova nelze publikovat) a bylo vymalováno. Nechala mě být...*“, dělal si, co chtěl a tak podstoupil nejprve ambulanci do SVP, později i internátní pobyt. Ale ani po tomto pobytu se Tomášovo chování nezlepšovalo, což se projevovalo tím, že se několik měsíců neobjevil ve škole, stále navštěvoval herny a užíval drogy a alkohol. Základní školu sice dokončil, ale jen proto, že již nemohl znovu propadnout. Na učiliště, kde si vybral učební obor se nedostal, a jiné učiliště, které mu vybrala matka, ho nezajímalo. Tak s kamarády navštěvoval různé bary, opíjel se. „...*Tak sem místo školy i odpo chodil s kámošem do herny, to bylo dobrý, sme tam dycky naházeli, co sme měli a dali si pivko a šli...*“.

Toto chování se mu tak zalíbilo, že si neuvědomoval své činy a pod vlivem alkoholu sedl za volant kamarádova auta. Havaroval a policie zahájila trestní řízení. „...*sem byl s kámošem v hospě, otočili sme nějakou rundu panáků, oni jich teda měli víc, aji těch piv. Já toho tolik neměl. No a ten co řídil, už nemohl, tak sem to vzal já.*“

Tuto poslední událost již matka nechtěla akceptovat a obrátila se na kurátora s návrhem na ústavní výchovu. Ten matku podpořil a Tomáš byl umístěn do ústavního zařízení. „...*Navíc zjistila, že sem nenastoupil ani na učňák, tak šla za kurátorem a strčili mě sem. Vlastně ne, to bylo do toho prvního pastáku...*“. I když se tam mohl učit v oboru, který byl jeho snem, i tak do školy nechodil, vyhýbal se praxi a dělal vše pro to, aby ho z učiliště vyloučili. Jeho záměr se mu zdařil, ale současně byl přemístěn do jiného výchovného ústavu. „...*Tam sem musel chodit do školy, to mě nebavilo, tak sem utíkal. Z pastáku i ze školy...*“. Přemístění bylo uskutečněno na základě intervence kurátora a po dohodě s ředitelem ústavu. Tomášovi to společně doporučili, protože pokud nechtěl chodit do školy, nabídli mu ústav s pracovní skupinou, kde si mohl po odvedení práce vydělat peníze. „...*Pak přišel kurátor s nápadem, že si můžu vydělat prachy. Tak sem to vzal...*“. Ale ani v tomto ústavu Tomáš nepřijal pravidla a dopouštěl se, stejně jako v předchozím zařízení, celé řady útěků, při nichž páchal trestnou činnost „...*Taky se dá přespat v nějaký chajdě, kterou potkáš. Vlezeš tam a přespiš. Jídlo se tam dycky nějaký najde...*“. Tomáš byl několikrát odsouzen soudem pro mladistvé „...*Sem už u soudu byl, dvakrát. Dostal sem prospěšky a tak. Tak musím makat zadara...*“. Na jeho chování se však nic nezměnilo. Stále chodí do heren, a to i v době vycházky v ústavu, peníze shání různě po kamarádech nebo je získává trestnou činností, užívá marihuanu, čas většinou tráví s partou svých přátel, kteří mají stejné zájmy. Při útěcích matku navštívil, ale protože jí doma něco zcizil, vyhodila ho a od té doby se už s matkou ani sestrou nepokouší navázat jakýkoliv kontakt a domů z ústavu nejezdí. „...*Jednou sem na útěku přišel k matce, ale ta mě vyhodila, tak sem jí něco doma vzal a ona mi vzkázala, ať tam ani nelezu. Švíca je při ní, tak ju taky nechcu ani vidět...*“. Nevyhledává jiné lidi, než svoji partu kamarádů. S otcem, který je stále ve věznicí se nepokusil navázat ani písemný kontakt, Tomáš chce být sám se svými přáteli.

Kurátor se pokusil při setkání s Tomášem o motivaci k lepšímu životu, pokud bude plnit pravidla, k tomu mu mohou pomoci pracovníci ústavu, mohli by mu pomoci sehnat práci dlouhodobě, ale Tomáš by musel být zodpovědný. Toto on ale odmítá. „...*si vystačím sám...*“.

5.2.5 Kazuistika č. 5 - Lída, 17 let

Lída se narodila partnerům, u nichž se jednalo již o druhé manželství. Matka má z prvního manželství dceru, která je již dospělá a žije se svým přítelem relativně daleko od svojí

matky. Otec z prvního manželství žádné děti nemá. Společně nyní žijí rodiče s Lídou ve dvou-pokojovém bytě. V něm má Lída svůj pokoj, druhý obývají rodiče. Oba rodiče jsou zaměstnaní, matka je v dělnické profesi ve výrobě, otec je montážní pracovník a velmi často bývá mimo domov i několik dní.

Do evidence kurátora byla zařazena v červnu, koncem posledního roku povinné školní docházky, kdy škola kurátorovi oznámila závažnější výchovné problémy - záškoláctví rozsáhlejšího charakteru a přítomnost drog. Do té doby byla Lída několikrát u psychologky ve škole (škola má ŠPP), ta s ní rozebírala její problémy s učením, vztahy se spolužáky, drogovou problematiku, ale tato snaha neměla žádný efekt. Lída i nadále chodila místo do školy za kamarády, kteří nabízejí v okolí drogy a sami je i užívají, jsou soudem odsouzenými, a to buď již propuštěnými z VTOS nebo čekajícími na nástup k výkonu trestu. Její přítel byl jedním z těch odsouzených a měl k výkonu trestu již nastoupit. Lída se tedy rozhodla, že po dobu do nástupu jejího přítele do VTOS bude pobývat s ním. Rodiče téměř nevidala, domů chodila pouze v době, kdy rodiče nebyli doma a tam brala jídlo, aby měli s přítelem co jíst. Občas také rodičům ukradla nějaké peníze či věci, které se daly zpeněžit.

V uvedené době byla Lída žákyní 9. třídy ZŠ, a aby mohla trávit co nejvíce času s přítelem, přestala chodit do školy. Pro značnou neomluvenou absenci neměla na konci školního roku klasifikované předměty a měla odloženou klasifikaci. Na zkoušky se však nedostavila a tak sice neprospěla, ale povinnou školní docházku ukončila. Lídě bylo vcelku jedno, s jakým výsledkem ukončí ročník, měla již v ruce rozhodnutí o přijetí na SOU. Tam sice v září nastoupila, ale ihned od 3. dne byla nepřítomna. Jelikož i zde, stejně jako na ZŠ, byla její docházka velmi sporadická, byla Lída v říjnu ze školy vyloučena.

Lída se odstěhovala k příteli a návštěvy domova pokračovaly stále ve stejném stylu – vždy když nebyli rodiče doma. Rovněž krádeže byly stále častější. Rodiče doma nacházeli rozličné věci, jež nasvědčovaly tomu, že se Lída doma zdržuje s více lidmi a připravují zde drogy. Rodiče se snažili s Lídou domluvit, vybízeli ji, ať se vrátí domů, ale ta to rezolutně odmítala a jakákoliv domluva nebyla možná. Rodiče absolutně nerespektovala.

Situace byla stále vážnější a OSPOD navrhl návštěvu Lídy s rodiči v SVP, aby se nastartovala nějaká terapie. Jen jedenkrát se rodičům podařilo Lídu do SVP dovézt, ale na druhou schůzku už nepřišla a rodičům vzkázala, že ji nezajímají, nechce je ani vidět, a ať ji ani nekontaktují. Rodiče za tohoto stavu tedy přišli na OSPOD požádat o pomoc.

Při dalším pohovoru vyplynulo, že peníze a jiné věci jako zlato, fotoaparát, DVD nosič a pod., se jim doma ztrácely už dříve, ale nikdy to neřešili. Ještě jako nezletilá (před 15. rokem věku) měla Lída vybrat otci finanční hotovost z bankovní karty. Rodiče se tedy nyní rozhodli, že věc oznámí policii, což se stalo. Své rozhodnutí však změnili a ještě v přípravném řízení vzali souhlas s trestním stíháním dcery zpět. Důvody nikomu nesdělili.

Rodiče také přišli na OSPOD s dalšími závažnými údaji, z předchozí i současné doby. Zjistili u své dcery přítomnost drog, nechali jí u lékařky otestovat a výsledky byly pozitivní (na amfetamin a kanabinoidy). Matka také měla důkazy ze sociální sítě, že jejich dcera drogy nabízí ostatním. Rodičům a Lídě byla nabídnuta pomoc - doporučena léčba pro drogově závislé a zároveň terapeutický program. Navštívili poradenské pracoviště pro drogově závislé, ale Lída tam odmítla nadále chodit, neboť ona žádný problém s drogami nemá. Když jí rodiče chtěli nechat znovu udělat testy na přítomnost drog, Lída vždy utekla. Při setkání na OSPOD rodiče uváděli, že si s dcerou už nevědí rady, neakceptuje jejich domluvy, komunikuje s nimi minimálně a nerespektuje je jako rodiče. Naznali, že již dříve jí stále hrozili ústavem, nikdy předtím však situaci neřešili.

Bylo evidentní, že Lída potřebovala pevný režim, zásadové vedení a ukotvení v systému pravidel. Toto rodiče nebyli schopni zajistit, podali tedy návrh k soudu na nařízení ústavní výchovy. Soud po provedeném dokazování návrhu vyhověl a Lídě byla nařízena ústavní výchova. Byla svěřena do ústavního zařízení - výchovného ústavu pro mládež.

Další problém nastal v okamžiku, kdy se Lída měla dostavit s rodiči k příjmu do diagnostického ústavu. Rodiče ji nemohli najít, a poté, co ji našli, se jim nepodařilo ji přesvědčit, že je nutno respektovat nařízení soudu. Bylo tedy nutno požádat soud o výkon rozhodnutí. Poté soudní vykonavatel spolu s kurátorem Lídu našli a do zařízení odvezli. Lída zde z počátku odmítala cokoli konat, pravidla pro ni nebyly vyhovující, byla vzdoruplná a uzavřená. Po měsíci práce pedagogů, etopedů a dalších odborníků se však Lída začala otevírat a komunikovat s okolím. Postupně se sblížovala s ostatními děvčaty, až bylo možno po diagnostice Lídu přeradit do zařízení, kde bude dlouhodobě plnit ústavní výchovu. Po tomto přesunu však nastaly nečekaně ještě větší komplikace. Lída odmítala s kýmkoliv hovořit a vydrželo jí to velmi dlouho, stále plánovala útěk a při první vhodné příležitosti také ze zařízení utekla. Na útěku byla asi 3 měsíce, poté ji policie náhodně kontrolovala a zjistila, že se jedná o dítě na útěku z ústavního zařízení. Byla tedy navrácena zpět do zařízení. Zde byla zařazena do školy, učební obor kuchařka, ale tam chodila pouze 1 týden, opět s nikým nemluvila a znovu utekla. V současnosti je na útěku

již 3. měsíc. Školu, kterou v rámci ústavního zařízení navštěvovala má natolik zanedbanou díky útěkům a nechotě se doučit zameškané, že ji vedení školy již podmíněně vyloučilo s tím, že pokud do týdne nenastoupí, bude vyloučena definitivně. Rodiče, kurátor a ani nikdo z bývalých kamarádů neví, kde se Lída skrývá. Domnívají se pouze, že by mohla být snad u svého přítele, který stále do VTOS nenastoupil a ukrývá se na neznámém místě. Rodiče odmítají cokoli dalšího dělat, odmítají jakoukoliv další spolupráci s kurátorem nebo s výchovným zařízením. Argumentují, že když dali Lídu do ústavu, tak si ústav musí poradit. Kurátor jezdí pravidelně do míst, kde by se dle informací, mohla Lída s přítelem zdržovat. V součinnosti s policií ČR procházejí a prohledávají tato místa, ale dosud se jim Lídu nedaří najít. Výchovné zařízení je také skeptické k dalším prognózám, neboť s Lídou se zatím nikomu nepodařilo navázat vztah tak, aby ji bylo možno přesvědčit o tom, jaké možnosti pro její další život jí skýtá dlouhodobá intenzivní pomoc pracovníků, pokud by v zařízení pobývala.

Analýza:

Lída je jediné dítě otce, pro matku je druhou dcerou. Proto se i otec k Lídě staví jako k jedináčkovi a protěžuje ji tak, že Lídě dovolí vše. Matka je více přísnější, ale potom mají stále s otcem konflikty. S dcerou matky z prvního manželství mají menší kontakt, neboť ta je už dospělá, odstěhovaná ke svému příteli a je samostatná. Lída byla od úplného dětství rozmazlované dítě, především otec jí vše toleroval. Jakýkoliv problém neřešil a zametal tak Lídě cestičku, aby jí před vším ochránil a ona nemusela vůbec nic dělat a ani se o nic starat. „...*Od dětství. Na mě kašlali, nic mi nedovolili, hlavně matka...*“. Matka totiž vyžadovala od Lenky dodržování pravidel, ale otec Lídu vždy omluvil a pravidla zrušil. „...*Otec jo, ten byl při mně, ale ona byla furt proti něčemu. To bylo pořád kydů, že to nemůžu a tam to. Si jako myslela, že ji poslechnu?...*“. Rodiče se neustále kvůli výchově dcery dohadovali, nedokázali se však nikdy dohodnout na společných věcech. „...*Sem šla dycky za tátem, ten mi dovolil všechno...*“

Z nejednotné výchovy Lída těžila a problémy se projevíly na druhém stupni základní školy. To však opět otec nějak urovnal, a když už Lída svoje negativní aktivity rozšířila ve větším měřítku, dostala se do evidence kurátora. To bylo na jaře v 9. ročníku, kdy přestala chodit do školy a neakceptovala ani domluvy matky, aby nedělala problémy. „...*Jo, nějakej měsíc před prázdninama, asi tak 4 měsíce...*“. A i když škola po dohodě s kurátorkou dala Lídě šanci, aby si splnila ročník v pozdějším termínu, Lída na klasifikační zkoušky vůbec nepřišla. „...*Prostě jsem školu zabalila, měla jsem dělat*

reparát, ale jsem tam nešla...“. Lída už byla přijata na střední školu, učiliště, ale i tam nakonec nastoupila jen na tři dny. Důvodem tohoto dlouhodobého záškoláctví a patologických jevů, jako byly krádeže, drogy a další, které měla Lída na svém kontě, byl její přítel, se kterým Lída chtěla trávit veškerý čas. „...*Tak jak kdy, většinou jsme dopoledne spali, pak šli ven, za jeho kámošema, tam jsme většinou něco lupli nebo šňupli a večer byly večírky...“.* Byl totiž nezaměstnaný a měl kolem sebe partu kamarádů, se kterými se dopouštěli trestné činnosti, a proto se musel skrývat před policií. Lídě se tento život líbil, především to, že mohla být se svým přítelem a tak neřešila nic jiného. Když jim docházely peníze, Lída došla domů a vždy z domova něco odnesla a prodala, nebo brala rovnou peníze či kartu rodičů. „...*Většinou jsem je vzala doma. Otcovi z peněženky, nebo jsem mu vzala i kartu a vybrala to, nebo prostě co jsem našla...“.* Rodiče Lídě nadávali a vyhrožovali jí, že ji pošlou do vězení, a tak sice nejprve oznámili krádež na policii, ale po pár dnech nedali souhlas ke stíhání své dcery. „...*No, oni vyhrožovali, nadávali, ale vždycky to nechali být...“.*

Lída opakovaně zjistila, že svoje výhrůžky nemyslí vážně a pokračovala ve stejné linii, a to i přesto, že byla sledována kurátorem. Kurátor nařídil docházku k etopedovi, protože měl za to, že to je dobré řešení pro Lídu, aby se podrobila terapiím, jež měly vést ke změně chování. Lída skutečně k etopedovi šla, ale jen jednou a poté už odmítala cokoliv se sebou dělat, protože by musela něco akceptovat. Rodiče nebyli schopni ji přesvědčit a poté, co se do toho znovu vložil kurátor, Lída utekla z domova. Tentokrát dlouhodobě a byla inkognito, že ji nebylo možno kontaktovat. „...*Mě to bylo jedno, tak co doma, ti jen prudili, tady mě měli rádi, byli to všichni kámoši...“.* To už rodiče neměli možnost se jakkoliv zasadit o další výchovu své dcery a požádali kurátora o pomoc s návrhem na nařízení ústavní výchovy pro Lídu. Na základě soudního rozhodnutí byla Lída umístěna do výchovného ústavu. Od počátku se nesžila ani s vrstevníky, ani vychovateli a stanovená pravidla v ústavu odmítala. „...*Blbě, jak asi. Co bych tady asi tak dělala. Mě chtějí převychovat?“.* Byla negativistická ke všemu, co jí nabízeli pedagogové, psycholog, etoped, ale i vychovatelé nebo kurátor. Chovala se agresivně a vůči okolí byla drzá, vulgární a zlá. Odmítala se účastnit jakýchkoliv aktivit v ústavu a jen psala dopisy svému příteli. Také se vyjadřovala, že nemá cenu, aby v ústavu něco začínala, protože stejně uteče. „...*Ale stejně zdrhnu, já tady nebudu...“.* Útěk plánovala, aby mohla být s přítelem a brát s ním drogy, na kterých byla závislá. „...*To tady plánuje každé, pořád je někdo na útěku. ...Tááák, budu žít s mladým, to jako tím mým přítelem a normálně tak jako*

doted'. Si něco dáme a bude nám fajn.“ A to se jí také několikrát podařilo. Na útěku byla někdy kratší dobu, někdy se doba čítala i na měsíce, ale kurátor ve spolupráci s policií nebo policie sama Lídu vždy objevila a do ústavu ji zase dovezli společně zpět. „...*Jo, několikrát, ale policajti mě vždycky dovezli zpátky...*“. Lída pak byla v ústavu ještě více negativistická, bila se s děvčaty na skupině, jednou napadla i vychovatelku. Byla natolik rozzlobená, že se rozhodla utíkat stále znovu. „...*Ale jak se mi to podaří, tak nikdo nebude vědět, kde su, abych se nemusela vracet. To do osmnácti přežiju a pak mám klid.*“ Rodiče, kteří Lídu v ústavu nikdy nenavštěvovali, sice zpočátku jevíli zájem o společná setkávání s Lídou doma, proto za podpory kurátora a jeho následné kontroly občas mohla Lída domů na víkendovou dovolenku, ale poté, co rodiče přiznali, že Lídu celou dobu dovolenky vůbec nevidí, ani nevědí, kde je, tak odmítli Lídu na dovolenky brát. „*Vůbec, já je fakt nemusím. Je mi jedno co dělají, tak ať mě nechají taky žít. Sem za mnou ani nepřijedou, a když můžu domů, tak jedině proto, abych byla s mladým...*“. Oba rodiče tak naprosto rezignovali a odmítali nadále s kýmkoliv spolupracovat, nekontaktovali ani vychovatele, ani kurátora, a pokud byli kontaktováni oni, všemožně se vymlouvali a vyhýbali se setkání. Lídu při útěcích nehledali a žili jen svým životem. Kurátor se několikrát pokoušel rodiče zapojit, ale ti již neměli o Lídu zájem. Vzhledem k neochotě rodičů spolupracovat a také pro ty časté a dlouhodobé útěky, se pro Lídu velmi těžce stanovoval individuální plán, který by pro ni byl podporou k pozitivním změnám.

5.3 ZÁVĚREČNÁ INTERPRETACE

Při analyzování rozhovorů a kazuistik jsem nejdříve hledal společná témata a společné prvky v nich. Při otevřeném kódování jsem našel tyto společné kategorie:

5.3.1 Rodinné prostředí a ochota spolupráce na sanaci rodiny

Michal žil před umístěním do ústavu jen s matkou a dvěma sestrami, otec žil asi ve vzdáleném městě asi 30 km od rodiny. Matka byla zaměstnaná natolik, aby užívala rodinu, že neměla čas na výchovu dětí. Sestry Michala byly na rozdíl od něj uvědomělé, a zvládaly vše samy. Michal však zamířil do party kamarádů a tím se rodinné prostředí ještě více rozjitřilo. S matkou nebyl zvyklý téměř vůbec komunikovat, otec byl starý a nemocný, rodiče naprosto přestal respektovat a dělal si vše podle svého uvážení. Od počátku umístění v ústavu získával kladný vztah k okolí a důvěru k dospělým velice pomalu. Postupně však získával i sebejistotu a komunikace se začala zlepšovat. Při

spolupráci kurátora s rodinou se zintenzivňovaly Michalovy návštěvy doma a po nějaké době Michal začal jezdit na víkendové dovolenky pravidelně. Ve čtrnácti denní frekvenci dojížděl k dětem i otec, a tak měl Michal možnost se s otcem více sbližovat. Rodina je ochotna spolupracovat, vztah Michala s matkou, sestrami i otcem se zlepšuje, doma pomáhá, s rodiči i sestrami hovoří nejen o činnostech, které ho baví, ale i o svých pocitech.

Nancy nemá otce v rodném listě, vyrůstala tedy bez něj, pouze s matkou a jejími partnery. Tito se u nich doma velmi často střídali, každý ze sourozenců Nancy má jiného otce. Matka se věnovala spíše svým partnerům než dětem, výchovné prostředí bylo nepodnětné. Matka pak kompenzovala nedostatek času a to, že se Nancy nevěnovala, tím, že přehlížela její prohřešky, stále ji omlouvala a nechala jí dostatek prostoru pro její způsob chování. Toto však rychle Nancy odhalila a začala zneužívat. Byla vulgární, agresivní a nehodlala se přizpůsobit normám společnosti. Dle názoru matky by řešení problému prospělo umístění Nancy do psychiatrické léčebny, později do ústavu. Vztah matky a Nancy byl narušen nevhodnou komunikací a krádežemi vysokých částek peněz ze strany Nancy. V ústavu se Nancy učila nejen zodpovědnosti k sobě, ale i k ostatním. Po krátké intervenci kurátora na začátku pobytu se matka začala o Nancy zajímat, a poté, co pochopila, že Nancy potřebuje cítit rodinné zázemí, se jí snažila dodávat odvalu a pocit jistoty. Začaly se tak více stýkat, matka navštěvovala Nancy v ústavu a Nancy mohla jezdit na krátkodobé dovolenky. Jejich chladný vztah se postupně zlepšuje tím, že se obě snaží být k sobě tolerantní, tráví spolu více času, matka Nancy zapojuje do domácích prací a všechny sourozence se snaží vnímat stejně, nikoho neprotěžovat. V případě Nancy se podařilo nastartovat proces sanace, je však potřeba ještě dlouhodobé spolupráce.

Rodiče Milady se rozvedli v jejím dětství, matka však nechtěla zůstat na výchovu svých dětí sama a vyhledávala si partnery. Vztahy jí však nikdy nevydržely dlouhodobě a tak se v rodině střídaly výchovné modely ze strany muže. Milada nebyla ochotna respektovat partnery matky, ani matku a v období adolescence začínala utíkat do party vrstevníků a zejména ke svému příteli s kriminální minulostí. Po výchovných problémech, které už byly tak výrazného charakteru, že je nedokázali v rodině zvládnout, byla Milada umístěna do ústavu. Zde se za pomoci vychovatelky, kterou si oblíbila, snažila pracovat na zlepšení svého chování. Kurátor zatím pracoval s matkou a bratrem Milady. Podařilo se tak přesvědčit matku, aby Miladu v ústavu navštívila. Nejprve se za Miladou vydala matka sama, na další návštěvu už přijel i bratr. Po domluvě, že by zkusili společný víkend, Milada dostala tuto šanci, a když se vrátila bez problémů zpět do ústavu, její víkendové

návštěvy doma jí byly poté umožňovány častěji. Tím se prohluboval vztah všech členů rodiny, Milada se chovala k matce s respektem a dokonce vyhledala i otce a snažila se narovnat i vztah s ním. Scházeli se a povídali si o potřebách Milady a o jejím snu pomáhat potřebným.

Tomáš žil po rozvodu rodičů jen s matkou, nevlastní sestrou a různými partnery matky, kteří se často střídali. S otcem se od rozvodu nevidal, protože ten nejevila o syna zájem a dlouhou dobu ve svém životním období strávil průběžně ve vězení, byl několikrát odsouzen. Tomáš tak neměl možnost vidět klasický rodinný model, protože mu chyběla výchova otce, neboť partnery matky nepovažoval nikdy za autoritu, ani k nim neměl žádný respekt. Matku považoval za slabý článek své výchovy, proto k ní byl od dětství hrubý, agresivní, stejně jako k dalším dospělým. V době umístění do ústavu byl Tomáš pro matku již zcela nezvladatelný. Tomáš však z výchovného zařízení neustále utíkal a při útěcích se snažil skrývat u matky. Ta to zpočátku akceptovala, skrývala ho, bála se o něj, ale poté, co jí opět zcizil peníze, šperky a další cenné věci, ho odmítla podporovat a spolu s nevlastní sestrou Tomáše s ním zrušily jakýkoliv kontakt. Tomáš sám je také nevyhledal, cítí se ublížený a truceje. Otce rovněž nekontaktoval. Zpřetrhal veškeré vazby s rodinou, nechce přijmout zodpovědnost a vystačí si sám.

Lída je pro svého otce jedináčkem, proto od něj byla vždy více rozmazlována, než od matky. Ta se snažila Lídu vychovávat stejně jako svoji první dceru, tedy přísněji a podle společenských pravidel. Nejednotná výchova, kdy otec hyperprotektivně dceři dovolil úplně vše, zatímco matka vyžadovala pravidla, zapříčinila to, že Lída pravidla nedodržovala a odmítala cokoli dělat, byla drzá a s otcem obratně manipulovala. Nezvládnutá výchova se projevila tak, že malé výchovné problémy se v pubertě staly natolik patologické, že Lídu rodiče přestali jakkoliv zvládat. Následovalo umístění do ústavu. Pro Lídu to bylo natolik odlišné prostředí a výchovný styl naprosto jiný než na který byla zvyklá, že nebyla schopna zde cokoli přijmout a stále utíkala. Rodiče zpočátku sice jevili zájem o nápravu situace, ale postupně viděli, že ze strany Lídy není vůbec žádná ochota něco měnit, ba naopak, považovali to za velkou hanbu a začali se vyhýbat lidem v okolí. Přestože na začátku dali Lídě šanci i dovolenku trávit doma, ta ji využila jen k tomu, aby mohla být s partou. Proto rodiče vzdali jakékoliv snahy a odmítli jakoukoliv další spolupráci.

5.3.2 Studium a výsledky po zahájení intervence

Michal měl potíže se školní docházkou už v 7. třídě ZŠ, kdy si po delší nemoci nemohl zvyknout na režim a vyhýbal se škole. Místo vyučování trávil čas s kamarády, jež ve škole rovněž absentovali. Po umístění do dětského domova, Michal svojí pílí a za pomoci vychovatelů zlepšil prospěch. Doučoval se učivo, které v době absencí ve kmenové škole nezvládl, vychovatelé mu pomáhali s učivem, kterému nerozuměl a byl tak motivovaný, že si stanovil cíl studovat střední školu s maturitním oborem. Jeho motivace byla skutečně veliká, Michalovi se podařilo ukončit povinnou školní docházkou a úspěšně složit přijímací zkoušky na střední školu.

Nancy měla problémy s prospěchem a docházkou už na základní škole. V 9. ročníku se rozhodla, že ji škola nebaví, nepotřebuje ji ke svému životu a přestala do školy chodit. Přesto ještě nastoupila na učiliště, ale pro časté absence byla ze školy vyloučena. Po umístění do výchovného ústavu byla zařazena v síti školských zařízení do učiliště, obor kuchařka. Zpočátku se rovněž dopouštěla záškoláctví, ze školy utíkala, ale postupně po intervenci kurátora a vychovatele se Nancy prospěch zlepšoval a ji začal učební obor bavit. Iniciativně se zajímá o různé informace z oboru, žádá po vychovateli doučování, v praktické výuce se sama aktivně zapojuje do vaření. Ve škole jsou s ní spokojeni a ona je spokojena sama se sebou i oborem.

Milada měla špatnou docházkou do školy už v 6. třídě na základní škole, falšování omluvenek a kryté záškoláctví matkou ji jen podporovaly v jejich absencích. Dlouhodobě špatný prospěch, příprava do výuky a v poslední fázi i dlouhodobé záškoláctví vedlo k umístění do dětského domova se školou. Zde Milada opakovala 8. třídu, za pomoci vychovatelky, kterou si oblíbila, se jí podařilo zlepšovat prospěch a úspěšně ukončit povinnou školní docházkou. Kurátor s vychovatelkou potom Miladu motivovali ke splnění jejího snu, kterým bylo pomáhat lidem, a proto se Milada přihlásila do školy na učební obor sociální činnost. V praxi je velmi nadšená, teoretickou výuku zvládá bravurně, začíná mluvit i o tom, že by se po vyučení mohla pokusit studovat střední školu.

Výčet Tomášových problémů nesouvisel jen se školou. Škola však byla pro něj naprosto nezvládnutá záležitost. Kdy mohl, vyučování se vyhýbal, pokud už ve škole byl, pak zde šikanoval spolužáky. Základní školu sice ukončil, ale učební obor, o který měl zájem, nemohl z důvodů plné kapacity studovat. Tomáš poté odmítl náhradní učební obor, na který byl přijat. Jeho prioritní aktivity však byly především mimo školu a jeho absence

dosahovala takových rozměrů, že spolu s rizikovým chováním byla jedním z důvodů umístění do ústavu. V ústavu však Tomášovo chování mělo stejný rozměr, absence ve škole pokračovaly a tak byl ze školy vyloučen. Proto byl předán do péče jiného výchovného zařízení, kde je možnost pracovního zařazení. Ale ani tato nabídka Tomášovi nevyhovovala a ze zařízení stále utíkal, jeho představa je taková, že pracovat bude pouze v době, kdy bude chtít.

Lída se školní docházce začala vyhýbat také na základní škole. Zpočátku to byly sice problémy jen s přípravou do výuky, ale protože nebyla zvyklá se učit a přednášenému učivu nerozuměla, nezvládala je. Bylo pro ni lepší do školy vůbec nejít, než se tím trápit. Navíc podpora od přítele, jež pobýval celodenně také doma, ji dávala velkou sílu. Rodiče se snažili Lídu zapsat do učiliště, tam však docházela pouze 3 dny a proto také byla ze školy vyloučena. Po nástupu do výchovného ústavu se Lída začala připravovat na učilišti, ale vzhledem k častým a dlouhodobým útěkům byla rovněž i z tohoto učiliště vyloučena. Zatím jen podmíněně, ale vzhledem k jejím prioritám je pravděpodobné, že školu nedokončí.

5.3.3 Trávení volného času a aktivity v něm vyvíjené

Michal měl přátele z města, kde bydlel, všichni byli starší, jeden z kamarádů byl dokonce umístěn ve výchovném ústavu, dlouhodobě však pobýval na útěku. Tito kamarádi měli přístup ke zdroji marihuany, většina z nich nechodila ani do školy, ani do práce a tak Michalovi radili, že není potřeba do školy chodit. Učili ho kouřit marihuanu a doporučovali mu, jak se má chovat k rodičům a k dospělým lidem v okolí. Byli postrachem lidí bydlících v jejich čtvrti. Po několika letech strávených v dětském domově, kdy měl Michal možnost nejen rozvíjet svoji osobnost, sportovat, ale i srovnávat svoje hodnoty a životní cíle, neměl už při příjezdu domů s těmito kamarády žádné společné téma, jejich priority byly rozdílné a vzájemný kontakt byl ukončen.

Nancy se před odchodem do ústavu věnovala pouze užíváním drog, jako bylo pravidelné kouření „trávy“, experimentovala i s jinými látkami, k tomu si obstarávala finance krádežemi, především doma kradla velké finanční obnosy, drahé kovy a jiné drahé věci. Nudila se, proto se scházela s vrstevníky, se kterými se jen tak potulovali po ulicích. Ve výchovném ústavu se zapojila do nabízeného kroužku rukodělné výroby, a když zjistila, že ji to baví a vychovatelka ji podpořila v jejím talentu, začala si nejprve jen kreslit skici, později i celé návrhy oblečení.

Miladiny aktivity v době, kdy bydlela u matky, byly spojeny s přítelem, se kterým Milada trávila všechnen volný čas. Jelikož byl uživatelem pervitinu a „trávy“, totéž nabízel i Miladě. Ona v zaslepené lásce k příteli byla ochotna udělat cokoliv, což bylo kromě záškoláctví i užívání drog. Zajímala ji pouze parta kolem přítele a on samotný. Po nástupu do výchovného ústavu se postupně zbavovala užívání jí nic neříkajících drog a začala sportovat, závodí v atletických disciplínách a v kroužku keramiky vytváří různé výrobky.

Tomáš svůj veškerý čas trávil se staršími kamarády, se kterými se setkával u herních automatů, popíjeli alkohol, kouřili cigarety a marihuanu, a aby si je nějakým způsobem získal, kradl doma cokoliv, co bylo možné zpeněžit a mohl hostit svoje kamarády. V rámci kamarádství byl ochotný vzít na sebe cokoliv, jen aby se kamarádům zavděčil. Tomášovi byla nařízena ústavní výchova, byl zařazen do výchovného ústavu, kde se mohl vzdělávat, ale toto nebylo dle jeho představ a raději se i nadále věnoval partě kamarádů, s nimi užíval omamné látky, navštěvoval herny a trestnou činností si opatroval finance k těmto účelům.

Lída se pohybovala v partě kamarádů užívající drogy už od svých 14 let, neboť byla zamilovaná do svého přítele, který patřil mezi tyto uživatele. Jediný její zájem byl tedy přítel a jeho drogová kariéra, zahálčivý život a shánění peněz na večírky, drogy a s tím spojený nákladný život. Navíc se museli skrývat před policií, neboť na přítele Lídy byl vydán zatykač. Její postoj po umístění do ústavu nebylo možno nějak změnit. Odmítala jakoukoliv aktivitu, zapojení se do ní a pozitivní trávení volného času. Její jediná myšlenka byla návrat k příteli, užívání drog, jiné potřeby neměla.

5.3.4 Hypotézy a jejich vyhodnocení

Hypotéza č. 1: Působení na problémovou mládež umístěnou v ústavním zařízení vede k optimalizaci vztahů v původní rodině a návratu do ní.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že v případě Michala, který původně neměl žádný respekt k rodičům a vyrůstal v prostředí, kde nebyli zvyklí členové domácnosti spolu jakkoliv komunikovat, se podařilo v době umístění do ústavního zařízení, při zapojení Michala, vychovatelů a při intenzivní spolupráci kurátora s rodinou, zvyšovat frekvence víkendových dovolenek každý týden, kdy trávení času pak probíhalo s rodinou. Vztahy v rodině se zlepšily a je zde vidina toho, že Michal se z ústavního zařízení může vrátit do původní rodiny.

Nancy, kterou matka od dětství neustále za její nezvladatelné chování omlouvala a zavírala před tím oči, se v ústavním zařízení zodpovědně postavila ke změně svého chování. S viditelnou změnou v Nancy chování, se pak podařilo kurátorovi přesvědčit matku ke spolupráci. Matka pak byla ochotna dceru navštěvovat a pokusit se o společné trávení dnů a víkendů. Postupně se tedy učí společně komunikovat, pomáhat a vzájemně si neubližovat. V tomto případě se vztahy zlepšují a při další spolupráci bude možný návrat Nancy k matce a sourozencům.

U Milady se podařilo v době umístění v ústavu změnit hodnotový žebříček a s tím i její uvědomění si potřeby rodinného zázemí. Nejprve návštěvami v ústavu, poté krátkodobými dovolenkami a později dovolenkami na více dní za podpory a kontroly kurátora, se podařilo optimalizovat vztahy mezi členy domácnosti, dokonce i s otcem, se kterým se Milada dříve vůbec nestýkala. Všichni pochopili, jak je nutná vzájemná provázanost jejich komunikace. V tomto případě je možné konstatovat, že Milada má připravené prostředí k návratu do původní rodiny.

Tomáš se ani za dobu pobytu v ústavních zařízeních nepokusil s matkou a sestrou upravit svůj vztah, ba naopak, ještě se v rodině opakovaně dopouštěl trestné činnosti, která vedla k ještě větší zatvrzelosti se navzájem sblížit. Matka i sestra Tomáše naprosto zavrhly a ten s pocitem hořkosti a ublíženosti se k nim rovněž otočil zády. Nemá potřebu rodinu vyhledat, je rozhodnut být sám.

Lída se od dětství naučila manipulovat s rodiči vzhledem k nejednotné výchově rodičů a s tím, že pravidla, která matka nastavila, otec vždy zrušil, nikdy si správná pravidla chování neosvojila. Po umístění do výchovného ústavu, kdy i zde pravidla a řád odmítala a stále utíkala ze zařízení, se sice kurátor pokusil započít sanaci rodiny, ale rodiče Lídino selhávání považovali za ostudu pro jejich rodinu a rezignovali na jakékoliv snahy o změny. Stejně jako Lída, která si chce žít svým způsobem života, nebýt ničím a nikým vázaná, i rodiče odmítají další spolupráci. V případě Lídy je rovněž jakákoliv sanace pro návrat do rodiny v současné době nemožná z důvodu nespolupráce všech členů rodiny.

Hypotéza č. 1 byla v případě Michala, Nancy a Milady **potvrzena**, v případě Tomáše a Lídy byla **vyvrácena**.

Hypotéza č. 2: Odborné působení na problémovou mládež v ústavní výchově vede k úspěšnému ukončení studia.

U Michala bylo jednoznačně vidět, že pokud má motivaci a jasně stanovený cíl, je ochotný pro to sám něco udělat. Podařilo se mu za doby umístění v ústavu doučit se učební látku z doby školní absence, zlepšil se prospěchově, ukončil povinnou školní docházku, což byl jeho první úspěch. Vytyčil si za cíl dosažení maturitního vzdělání a po úspěšném přijetí na integrovanou střední školu nyní studuje maturitní obor. Dle dosavadních výsledků se jeví jeho studium úspěšně.

Nancy se po umístění do ústavního zařízení těžko vzdávala svých návyků, jako bylo záškoláctví a téměř žádná příprava do vyučování. Proto také zpočátku ze školy utíkala. Postupně po intervenci kurátora a s pomocí vychovatele se podařilo zaujmout Nancy pro učební obor kuchařka. Také proto, že Nancy viděla výsledky své práce, stále více měla potřebu být lepší a lepší. Proto se aktivně sama zajímala o novinky v oboru, připravovala jídla pro ostatní v ústavu a snažila se vylepšovat ta jídla, která připravovali ostatní. Rovněž její zájem o praxi vzrostl a mistrová odborného výcviku si ji velmi chválí. Nancy má dobré výsledky a již brzy získá výuční list.

Milada se na rozdíl od domácího prostředí v ústavním zařízení naučila zvládat přípravu do vyučování, nikdo jí zde netoleroval absence nebo omluvenky, jako matka doma a Milada se tak postupně stala zodpovědnou ve školní docházce. S tím souvisely i výsledky, které se zlepšovaly, zejména proto, že Milada měla velkou oporu ve vychovatelce, která se s ní do výuky připravovala. Milada tak úspěšně ukončila povinnou školní docházku. Při vyjádření přání pomáhat lidem, kteří to potřebují, se kurátor s vychovatelkou zasadili o to, aby Milada byla přijata na učební obor - sociální činnost a Milada se nyní připravuje v tomto učebním oboru na svoje budoucí povolání. Je spokojená a její další motivací je po úspěšném ukončení tohoto oboru získat vyšší vzdělání zakončené maturitou, aby mohla v budoucnu pracovat jako streetworker.

Tomáš měl možnost se po umístění do výchovného ústavu připravovat na povolání v profesi, která byla jeho snem, což se mu po ukončení základní školy nepodařilo, ale jeho motivace k profesi nebyla vůbec žádná. Proto se po vyloučení ze školy kurátor pokusil motivovat Tomáše pro práci a vydělané peníze. To se Tomášovi zpočátku zalíbilo, ale poté, co zjistil, že práce je velmi náročná, přestal jevit zájem i o ni a z ústavu utíkal. Jeho hodnotový žebříček byl laděn spíše k patologiím, důležité byly peníze,

ale ne vydělané prací, byl v „područí“ hraní na automatech. U Tomáše se tedy nepodařilo studium úspěšně zvládnout a ani jeho pracovní návyky nejsou nijak ukotveny.

Lída byla po umístění do výchovného ústavu zapsána do učiliště, které jí nabízelo učební obor, z něhož měla možnost získat výuční list. Její nechuť se učit a trávit čas ve škole, když jej může trávit se svým nezaměstnaným přítelem, vedly k tomu, že Lída stále utíkala z ústavu a za dobu útěků se absence zvyšovaly. V době, kdy se do ústavu vrátila, občas do školy šla, ale to pod tlakem pedagogů z ústavu, přesto však více převažují absence za dobu útěků. Vedení školy ji podmíněně vyloučilo a vzhledem k tomu, že Lída má jasný cíl, který však nekoresponduje se školním vzděláváním ani docházkou, lze říci, že u ní se nepodařilo změnit myšlení tak, aby školu úspěšně ukončila.

Hypotéza č. 2 byla v případě Michala, Nancy a Milady **potvrzena**, v případě Tomáše a Lídy byla **vyvrácena**.

Hypotéza č. 3: Pobyt v ústavním zařízení pozitivně ovlivňuje problémovou mládež při vhodném trávení volného času.

Michal se za dobu pobytu v dětském domově přestal scházet s kamarády z party, jež byli ohroženi rizikovými jevy, přestal užívat marihuanu, kterou s nimi dříve kouřil. Za podpory sponzora, jež mu financoval sportovní aktivitu - box, se dostal do jiného prostředí a zapojil se do aktivity, jež ho uspokojuje a naplňuje. Chodí pravidelně trénovat, chce se účastnit soutěží.

Nancy se v ústavu přihlásila do kroužku rukodělné výroby, kde dělali různé výrobky z hlíny, látek a dalších materiálů. Nancy vyrobky vychovatelka velmi chválila a navrhla jí, zda by nechtěla zkusit něco složitějšího. Nancy si začala nejprve rozkreslovat, později i dělat celé návrhy šatů, které se jí líbily. Tato činnost ji naplňovala a uspokojovala, neboť to bylo vždy jejím snem. Postupně se chce dopracovat k tomu, že si bude své šaty nejen navrhovat, ale i šít. Je vidět, že vhodnou motivací, kdy vidí své výsledky práce, je možné pozitivně ovlivnit to, jak bude trávit svůj volný čas.

Milada se začala v ústavu zbavovat návyků spojených s užíváním drog a poté, co se jí to začalo dařit, se s vervou pustila do sportování. Závodí za ústav v atletických disciplínách, jezdí na závody, reprezentuje ústav. Zároveň je velmi manuálně zručná, tak jí byla nabídnuta činnost v kroužku keramiky, což Milada s radostí přijala. Zde si tvoří různé výrobky z hlíny, potom je vypalují a ona tak má možnost své blízké obdarovávat dárky, což jí dělá velkou radost, neboť se u ní projevuje sociální cítění. V případě Milady je

možné čitelně pozorovat, jak je možno dobrou motivací změnit negativní návyky a ovlivnit trávení volného času tak, aby bylo pro ni nejen vhodné, ale i zábavné, příjemné a dělalo jí to radost.

S Tomášem se sice v ústavu pokoušeli pracovat pedagogové, kurátor i další odborní pracovníci, ale on sám neměl zájem o jakýkoliv posun své osobnosti. Jediné jeho zájmy byly automaty, kamarádi, alkohol a trestná činnost, kterou se pokoušel získávat finance pro své negativní zájmy. Vzhledem k jeho způsobu života a rezignaci na jakoukoli pomoc od sociálního kurátora a s představou života vedle svých současných kamarádů, nemá zájem o jakoukoli volnočasovou aktivitu, jež by mu dala pozitivní směr jeho života.

Lída se po umístění do ústavu nehodlala vzdát ani svého přítele, ani aktivit s ním spojených - související s drogami, trestnou činností a drahým, nákladným životem. K tomu Lída potřebovala finance, aby se mohla včlenit do jeho party. Jakoukoli terapii v ústavu odmítala, více času spíše trávila na útěku, nebylo tedy možno jakkoliv pozitivně ji motivovat ke změně svých hodnot. Její priority zůstaly nezměněny.

Hypotéza č. 3 byla v případě Michala, Nancy a Milady **potvrzena**, v případě Tomáše a Lídy byla **vyvrácena**.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na problémovou mládež v ústavní výchově. Důvodem výběru tématu práce nebyla pouze pro mne blízkost oboru, ale také diskuze, která v současné době probíhá nejen na úrovni odborné, ale také se stává tématem diskutovaným veřejností.

Práci jsem rozdělil do několika kapitol, kde jsem v logických souvislostech popsal celý proces práce s problémovou mládeží. V úvodu jsem se zaměřil na obecný popis zkoumaného jevu a jeho charakteristiku z hlediska celé společnosti, jedince i sociálního kontextu a kulturních podmínek, ve kterých je vychováván.

Druhá kapitola byla věnována legislativě, tedy právnímu rámci, v jehož podmínkách dochází k rozhodování o umístění problémového dítěte v ústavní výchově. Zmínil jsem mezinárodní úmluvy, ke kterým Česká republika přistoupila a také domácí legislativu. Podrobně jsem se v souvislosti s tím věnoval i exekutivě, tedy orgánům státní správy, které realizují celý proces práce s klientem v souladu s platnými zákony, činnosti orgánu sociálně - právní ochrany dětí i funkci sociálního pracovníka.

Ve třetí kapitole jsem nastínil možnosti institucionální výchovy a podrobně popsal jednotlivá zařízení, v kterých náhradní rodinná výchova probíhá. Na závěr kapitoly jsem připojil pro srovnání i náhled do jiných evropských zemí a zmínil největší odlišnost ve srovnání s českým systémem péče.

Ve čtvrté kapitole jsem se snažil zdokumentovat celý proces rozhodování a odpovědné práce sociálního pracovníka, který ústavní péči navrhuje. Moji snahou bylo popsat všechny faktory, které jeho rozhodování ovlivňují, stejně jako odborné kompetence získané studiem. V závěru kapitoly jsem připojil čtyři velmi zajímavé tabulky, které věcně dokreslují popisovaný problém.

Empirická část realizovaná kvalitativním výzkumem zpracovává kazuistiky jednotlivých vybraných respondentů, jejichž analýzami hledá odpověď na výzkumné otázky. Za nejvýznamnější tedy považuji vyjádření samotných respondentů k jejich umístění do ústavní péče. V práci prezentuji i názory odmítající ústavní výchovu a preferující péči pěstounskou s tím, že ústavní výchova je v současné době překonaným modelem edukace. Z analýz kazuistik však vyplynulo, že sami klienti ocenili řád a disciplínu, která jim z různých důvodů v domácím prostředí chyběla a jejíž nedostatek přispěl různou měrou

k jejich patologickému sociálnímu chování. Cílem mé práce bylo vyvrátit názor, že jakákoliv rodina je lepší než ústav. Výzkum potvrdil, že je vždy nutné vycházet z konkrétního případu, a že by jistě nebylo správné dosavadní model nahradit opačným extrémem a zaměřit se pouze na systém pěstounské péče. Je potřeba vždy pečlivě zvážit všechny okolnosti a při každém rozhodování mít vždy na paměti zásadní prioritu, kterou je prospěch dítěte, kterému v rámci společnosti chceme pomoci a uchránit jeho přirozené a nezcizitelné právo na hezké dětství.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- [2] Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- [3] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- [4] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
- [5] Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník
- [6] Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů
- [7] Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu)
- [8] Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců
- [9] Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- [10] Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči
- [11] BENDL, Stanislav. *Jak předcházet nekázní aneb Kázeňské prostředky*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2004, 208 s. ISBN 80-86642-14-3
- [12] ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele: učebnice pro vys. školy*. Vyd. 2. Praha: SPN, 1983, 381 s.
- [13] ČICHOŇ, Milan. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2004-2005, 2 sv. ISBN 80-7042-363-31
- [14] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 218 s. ISBN 978-80-247-2781-3
- [15] GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6
- [16] GIDDENS, Anthony. *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 135 s. ISBN 80-85850-91-5

- [17] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2
- [18] JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOŤA, Jiří NĚMEC, Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
- [19] LANGER, Stanislav. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění*. Vyd. 1. Hradec Králové: Kotva, 1994, 463 s. ISBN 80-900254-3-9.
- [20] KÁBELE, František. *Základy speciální pedagogiky pro výchovné poradenství*. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 86 s.
- [21] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [22] KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Vyd. 1. Praha: ASPI, a.s., 2006. ISBN 80-7357-214-1.
- [23] KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 151 s. ISBN 80-7178-945-3.
- [24] LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potencionálních změn*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 157 s. ISBN 80-85850-66-4.
- [25] MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004, 78 s. ISBN 80-7315-078-6.
- [26] MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. rozš. a přeprac. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 159 s. ISBN 80-85850-76-1.
- [27] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 351 s. ISBN 80-7367-002-x.
- [28] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-7178-771-x.
- [29] MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8

- [30] MOTEJL, Otakar, Iva ČERNÁ, Klára PANOVSKÁ, Petra MATYÁŠOVÁ. *Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, 51 s.
- [31] MÜHLPACHR, Pavel a kol. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, 251 s.
- [32] MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: filosoficko-historický pohled*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 49 s. ISBN 80-210-251-3.
- [33] NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Vyd. 1. Brno: Marek Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903070-0-0
- [34] PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
- [35] STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
- [36] ŠVANCAR, Zdeněk a Jana BURIÁNOVÁ. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Vyd. 1. Praha: Statní pedagogické nakladatelství, 1988, 215 s.
- [37] TICHÝ, Michal. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, 79 s. ISBN 978-80-7368-310-8.
- [38] ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-36-9
- [39] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978.80-87455.14-2.
- [40] VEČERKA, Kazimír, Jakub HOLAS a Markéta ŠTĚCHOVÁ. *Problémové děti ve školských výchovných zařízeních*. Vyd. 1. Praha: KNOK, 2000, 83 s. ISBN-80-86535-00-2.
- [41] VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. Brno: Paido, 2004, 463 s. ISBN 80-7315-071-9.

Internetové zdroje:

[42] <http://www.mpsv.cz/cs/4>

[43] <http://www.mpsv.cz/cs/7241>

[44] <http://www.cesop.xf.cz>

[45] <http://www.vuvisnove.cz/wp-content/uploads/2012/02/Vnit%C5%99n%C3%AD-%C5%99%C3%A1d-V%C3%A9-Vi%C5%A1%C5%88ov%C3%A9.pdf>

[46] <http://www.msmt.cz/socialni-programy/statistika-poctu-deti-umistenych-v-zarizenich-ochranne-a>

[47] <http://www.anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
DDŠ	Dětský domov se školou
DÚ	Diagnostický ústav
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dítěte
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
SPO	Sociálně-právní ochrana
SOU	Střední odborné učiliště
SVP	Středisko výchovné péče
ŠPP	Školní poradenská pracoviště
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
VÚ	Výchovný ústav
ZŠ	Základní škola

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1 Příčiny umístění do ústavní výchovy
- Tabulka 2 Děti před zahájením povinné školní docházky zařízení
- Tabulka 3 Děti v průběhu povinné školní docházky zařízení
- Tabulka 4 Děti po ukončení povinné školní docházky zařízení

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1   Rozhovor - Michal
Příloha 2   Rozhovor - Nancy
Příloha 3   Rozhovor - Milada
Příloha 4   Rozhovor - Tomáš
Příloha 5   Rozhovor - Lída

PŘÍLOHA 1: ROZHOVOR - MICHAL

Ahoj Michale, jak už ti říkal tvůj kurátor, rád bych se tě zeptal na několik otázek týkajících se tvého pobytu zde v dětském domově. Máš na mne chvílku a souhlasíš s rozhovorem?

Jasně.

Můžu se tě teda zeptat, proč jsi vlastně tady v domově?

Nooo, tak hlavně proto, že sem nechodil do školy. To bylo ještě na základce, někdy v sedmičce. Sem měl zlomenou nohu a byl dlouho doma. No a pak už sem si zvykl a do školy se mi moc nechtělo chodit.

A co jsi dělal místo vyučování?

Tak ještě když sem byl nemocnej a dali mi sádku, tak jsem mohl chodit za kámošema, a oni taky nechodili, dívali jsme se na telku a hráli plejáky. No, a až sem pak mohl do školy, tak mi bylo líto, že oni nemusí a já jo. Tak sem chodil pořád k nim.

A co rodiče, ti to nezjistili?

Sem bydlel jen s mámou a ségrama. Máma chodila do práce brzo, a já se vracel dom normálně jak ze školy, tak ji to nenapadlo. Až to pak prasklo.

A co se dělo?

Tak to začalo celé to tóčo. Nejdřív výhrůžky, pak mě máti prosila, nakonec mě dala do SVPéčka, no a nakonec se s kurátorem domluvili a já šel do diagnostáku.

To jen za to, žes nechodil do školy?

Toho bylo víc, my s klukama totiž ještě brali gandžu a já ještě utíkal z domu.

A jak pokračoval život v diagnostáku?

Mě tam testovali a pak rozhodovali kam puđu. To jako jestli do domova nebo do výchovňáku. A sem docela přestal zlobit, tak mě dali sem a su rád. Tety mi tady dost pomáhají a věří mi. Sem v pohodě dodělal základku a pomohly mi vybrat i další školu.

A jakou školu sis vybral?

Střední s maturitou. Sem měl dobré známky, tak to chci zkusit. Maturita se může hodit.

No, to jsi dobrej, že ses dostal na obor s maturitou. Gratuluju.

Dík.

A co na to říkají rodiče, máš s nimi kontakt?

Jooooo, jasně, jezdím dom každých čtrnáct dní. Jezdím k mámě a jsou tam i ségry. A většinou tak jednou za měsíc dojede i táta. Máma je ráda, že neblbnu a chodím do školy, a je ráda, že chodím na střední. V práci se tím chlubí. Ona sama není ani vyučená, tak je fakt ráda.

A co děláš tak ve volném čase, když přijedeš domů?

Většinou sem doma, pomůžu mámě naštípat dříví na topení a pak si něco dělám. Nevím, třeba hraju hry, nebo něco se ségrama. Nebo se dívám na telku. Taky musím doma umývat nádobí po obědě.

A co kamarádi u vás, se kterými ses v té době stýkal, vídáš je?

No, že bych je navštěvoval to už ne, já je třeba potkám u nás na vesnici, ale nevyhledávám je. Nějak si nemáme co říct. Oni hulijou čím dál víc a jsou pak mimo. Nemáme už nic společného.

A co ještě děláš, když jsi doma?

Ještě pomáhám tátovi. On je skoro hluchej, tak se kvůli němu učím i ty znaky, a učím to i jeho. A taky mu pomáhám vyplňovat všechny papíry, co musí mít pro úřady a on tomu nerozumí. Tak to doveze a pak to děláme.

A jak vycházíš teda s rodiči?

Jo, už je to v poho. Oni vidí, že chodím do školy, neblbnu, známky dobrý, tak mě nechávají žít. Dokonce jsem si s mámou občas začal povídat. Ale hlavně sem rád, že můžu jezdit domů. Je to tady jiný, je to doma.

A sestry?

Jo, jsou taky rády, že se vidíme a už mě tak moc nehlídají, vidí, že si poradím sám.

Přemýšlel jsi o návratu domů?

No jasně že jo, ale fakt je, že se docela bojím, že nevím, jestli bych zase neblbl s klukama. Aspoň když sem se dostal do školy, tak ji v domově dodělám. Je to na jistotu.

Děkuju, žes mi věnoval čas, to je všechno, co jsem chtěl vědět.

Jo, není zač.

PŘÍLOHA 2: ROZHOVOR - NANCY

Ahoj Nancy, tvůj kurátor se s tebou domlouval, zda bych se s tebou mohl pobavit o tvých pocitech v ústavu a o tvém životě, proč jsi se tady ocitla apod.. Souhlasíš s tím a můžeme se tedy věnovat našemu rozhovoru?

Souhlas. Ale můžu mluvit jak su zvyklá, normálně ne?

Jistě, mluv, jak jsi zvyklá.

Oká, se ptejte.

Můžeš mi teda povyprávět, kdy a proč ses dostala do ústavu?

Samé kraviny, co jsem dělala. Kouření, tráva, nechodila sem do školy, čorky doma a taky, že sem zdrhala z domu. Někdy i na víc dnů. Jooo, a taky si matka myslela, že nemám dobrý kamarády, ale ona neměla nikdy žádný, tak co.

A jak dlouho jsi tyhle věci dělala, než ses dostala do ústavu?

Sem už někdy v páté třídě matce doma šlohla nějaké zlato, a taky sem do školy nechodila. A ona mě pak dala do blázince. To byl blázinec pro děcka. Tam to bylo blby. Pak někdy koncem základky, zase sem nechodila do školy, kamarádkama sem chodila do galerie, nakupovat a tak. A matka mě furt buzerovala a že mám chodit do školy, a vykašlat se na holky atak.. Prý buď zavřou ju, nebo mě. A pak byl ještě další průser, a ..... tak mě zavřela, do pastáku.

To proto, že jsi kašlala na školu jsi šla hned do ústavu?

Tak hned ne. Sem prvně byla v tom svépěčku. Tam to bylo dost krutý, sme museli všechno dělat, nic sme nesměli, ani kouřit. "

To pro tebe muselo být těžké asi, že?

To teda, ale dalo se na to zvyknout

No a co se dělo tedy po návratu domů?

Chvilu to bylo vpoho, ale matka fakt štvála, tak sem jí doma občas něco i šlohla a prodala, sem potřebovala peníze. A jak na to přišla, tak řekla, že du....a sem šla.

A jak probíhal tvůj život v „pastáku“, jak tomu říkáš?

Nejdřív ten krátkej pasták – diagnosták. A ti mě dali sem, do tohoto pastáku. Už sem tu pěkně dlouho. Si mysleli, že je budu poslouchat, ale na začátku jsem taky nechodila

do školy, jooooo a taky jsem několikrát utekla. To bylo dobrý, než to zjistili, tak jsem byla u kámošky v Ostravě.

To je ale daleko, jak ses tam dostala?

Jsem stopla auto, a pak jsem jela na černo vlakem. To byla zábava. Jsem jela celou cestu na záchodě, aby mě průvodčí nenašel.

A proč jsi utekla z „pastáku“?

Poprvy jsem to chtěla zkusit, holky říkaly, že je to jednoduchý, a taky že to je dobrodružo. No a když to šlo poprvy, tak pak když se mi nechtělo do školy, tak jsem jela někam. Kamkoliv to šlo. Jednou jsem jela i k matce, ale ta mi nadala a prý když se nevrátím, tak na mě zavolá poldy. Tak sem se vrátila.

A s mámou máš nějaký kontakt, voláte si nebo se vídáte?

Na začátku sme se vůbec neviděly. Já ji nemohla ani cítit a ona měla nějakého chlapa zase, tak jí bylo jedno, co se mnou je. Vůbec sem ji nezajímala. To trvalo do ty doby, než ju nechal. Pak mi aspoň občas zavolala.

A teď?

Jo, je to lepší. Docela mi aj zavolá, a hlavně kurátor to tak nějak domluvil, že můžu jezdit občas dom, k ní. Na víkend. To se docela dá. Když se tak dlouho nevidíme, tak si pak i povídáme. Ale s ní nemám až tak moc co probírat, chápete?

No, můžeš mi to nějak víc osvětlit?

Tak o skleněnkách si se mnou asi povídat nebude a mě zase nezajímají ti její chlapi. A školu s ní přece nebudu řešit o víkendu, ne? No, takže mluvíme o malé ségře, a tak. Až teď naposledy jsem jí vykládala o holkách tady v pastáku. Docela aj poslouchala.

A mluvily jste třeba o představách, jak si představujete další měsíce, zda budeš jezdit dál domů, nebo jestli bys třeba chtěla domů napořád?

Tak co chci já, na to se mě ptají jen v pastáku a kurátor. Matku to nikdy nezajímalo. Tak to nemá cenu, ale mě stačí, že můžu aspoň jet dom, když mě z pastáku pustí.

To ale taky záleží na tobě, nebo ne?

No jo, dyť vím. Však už na tom makám, ne? Sem začala poctivě chodit do školy, a taky si beru dobrovolně služby v pastáku, abych měla víc bodů a mohla na vycházky nebo dom.

A jak to máš tedy se školou?

Tak musím se doučit to, co neumím. Sem se domluvila s učou, že mě bude zkoušet, ale když nebudu blbnout a chodit do školy, tak mě nevyhodí a dostanu výučňák.

A to tedy víc učíš? To zvládáš?

Tak pomáhá mi vchoš, ten co se s náma přes den, ale já za ním chodím sama, aby mě vyzkoušel. Je to dobrý, on je chytrej, tak mi fakt pomáhá.

Ještě mám otázku, zda máš nějaké zájmy, baví tě něco?

To jakože jestli se o něco zajímám? Tak píšu si na FB s kámošema a někdy si tady v pasťáku kreslím. Bavilo by mě si navrhovat hadry, co bych pak nosila, ale na to nemám. Ale co sem tu, tak aspoň nehulím. Možná taky proto, že se už nevidám s těma, co sem kámošila předtím. Ale co, tady se taky hulí, ale já ne, fakt.

Je ještě něco, co bys mi chtěla povykládat?

No, asi ne, už mě bolí pusa, jak tu žvaním.

Dobře, tak já ti děkuji.

PŘÍLOHA 3: ROZHOVOR - MILADA

Ahoj Milado, tvůj pan kurátor tě požádal, zda tě můžu vyzpovídat pro moji diplomovou práci o tvém životě v ústavu a ty jsi souhlasila, můžeme se tedy do rozhovoru pustit?

Můžem.

Dobře, tedy nejdříve mi řekni, prosím, jak dlouho zde jsi?

Už 2 roky.

A co jsi prováděla, že ses ocitla v ústavu?

Ze začátku to bylo takové nevinné chození za školu. Máti mě vůbec nekontrolovala, tak když nešli kámoši - spolužáci, tak tam přeci nepudu sama. Pak mě to začalo bavit a tak jsem se vymlouvala, že je mi blbě, že su nemocná a tak. Máti mi to sežrala a psala mi omluvenky. Nebo když jsem si to rozmyslela na cestě do školy, tak jsem šla k doktorce.

A toto období trvalo jak dlouho?

No právě, docela dost. Už v šesté třídě jsem to zkoušela, procházelo to. V sedmičce už máti volali do školy, ale ona tam nechodila, tak toho moc nevěděla. A měla jsem taky takovou socku, která mě moc nekontrolovala. Jenže...

Jenže?

No, pak jsem dostala kurátora, tady pana kurátora - to už jsem byla na konci sedmičky, a ten mě furt, ale furt prudil, hlídal, zjišťoval dny, kdy ve škole su a nejsu. A to už se moc nedalo omluvenky falšovat nebo chodit k doktorce.

A to jsi šla do ústavu tedy kvůli nechození do školy?

Nejen, jsem říkala, že toho bylo víc. Jsem si pak našla přítele, on nepracoval, tak byl přes den doma, tak jsem byla s ním. No a on měl partičku, dávali si piko a tak, tak jsem to brala s ním. Bylo to docela v poho, teda na začátku.

A co rodiče, co na to říkali?

Tak otec má svůj svět, má novou rodinu, tak k němu nechodím, mě to tam nebaví. A máti? Jsem věděla, že jsem jí fuk, tak co bych si s tím dělala hlavu. Sice mi nadávala, a pořád at' su doma a takový ty vopruzy, ale co bych tam dělala, s tím mým to bylo lepší.

A co se pak stalo?

Jsem se dost sjela a já zmlátila máti. Jsem vůbec nevěděla, co dělám. A ona zavolala kurátora. A pak už to šlo z kopce. Měla jsem jít ještě někam do jinýho domova, nějaký středisko či co, ale to jsem fakt nešla, přece nebudu někde bez přítele. Tak podal kurátor s máti návrh a šla jsem do ústavu.

A jak jsi to tu na začátku vnímala?

Tak jasně, že blbě. Mě zavřeli, přítel byl doma, měl kámoše, piko, já tady nic. Ale pak jsem tu poznala jednu vychošku, a ta mi dost pomohla. Pořád se mnou mluvila a tak. A taky se se mnou učila, abych dohnala školu. Ale stejně jsem musela opakovat. Ale to bylo jasné, když jsem do osmičky vůbec nechodila.

Opakovala jsi a jak ti to ve škole šlo, jaké byly výsledky?

Tak jaký asi mohly být, když jsem už v sedmičce na to kašlala? Ale ta vychoška se mi fakt věnovala, tak jsem ty pětky stáhla a dokonce mi navrhovala, že můžu dodělat devítku, ale to jsem už nechtěla.

A pro co ses tedy rozhodovala po základce?

Víte, já bych chtěla být streetworkerem, když vidím kurátora, jak mi pomáhá, tak by mě bavilo pomáhat lidem taky. Ale těm na ulici, s tím mám zkušenosti, vím, co by potřebovali. No tak jsme s kurátorem a vychoškou vymysleli, že dám přihlášku na učební obor sociální činnost. To je taková pomoc lidem, a když mi to půjde, tak si můžu dodělat maturitu. Uvidím.

A ty jsi tedy už v prváku na této škole, líbí se ti tam? Splňuje to tvé představy?

Docela fajn, chodíme na praxi do domova důchodců, tam pomáháme těm starým, ale prý budu chodit i jinam. Na to se těším.

Nebojíš se, že když se dostaneš třeba k drogově závislým, že tě to bude lákat?

Noooo, přemýšlela jsem o tom. Někdy mám ty stavy, že bych si dala, ale naštěstí je jich čím dál míň. Čím su dýl tady a probíráme to, tak vím, že je to blbost brát. A fakt pracuju na odvykání.

Co odpoledne po škole nebo ve volném čase, věnuješ se něčemu?

Tady v ústavu máme hodně věcí, co můžem dělat. Já chodím do keramiky. Tam modelujem a vypalujem různé věci. Jo a taky tady běhám, byla jsem na závodech v atletice za ústav.

A jak vycházíš s rodiči? Jste v kontaktu?

Máti sem za mnou ze začátku vůbec nejezdila. Jednou pak dojela s bráchou, a taky jí domluvil kurátor, tak pak občas přijela. No a pak jsem jela na zkoušku domů. To se povedlo, vrátila jsem se a říd'á mi řekl, že občas budu moct jet domů. Tak jsem se snažila, abych mohla zas. No a vyšlo to. Takže se teď docela vidáme.

A s otcem?

Tak s tím hodně málo, ale když přijedu dom, tak když se nudím, tak mu zavolám a potkáme se.

Ty se doma nudíš?

Někdy jo. Přijedu, něco máti pomůžu a co. Tam moc kámošů už nemám, tak není co dělat. Za těma od bývalého nechci chodit a on už tam není, zavřeli ho. Ale mě to fakt neva, víc si povídám s bráchou.

Takže jsi ráda, že můžeš jezdit domů?

Jasnačka. Už je to tam v poho, o hodně lepší.

Tak já ti děkuji za rozhovor, pokud už ty mi nic nechceš dalšího říct.

Ne, už asi není co.

PŘÍLOHA 4: ROZHOVOR - TOMÁŠ

Ahoj Tome, souhlasil jsi s rozhovorem, můžu se tě tedy ptát na tvůj život ve výchovňáku?

Jo.

Tak jestli mi můžeš říct, co bylo důvodem, že jsi tu.

To jako proč mě sem matka strčila?

No, ano, proč jsi tady.

Sem dělal bordel, a neposlouchal, a hulil, nějaká ta čorka, automaty, a taky sem ožralej řídil auto.

Můžeš mi to nějak víc přiblížit?

Hulil sem trávu, dost, každej den. Na školu sem kašlal už od základky. To byly pořád trojky z chování a matka mi hrozila, že puđu do pastáku už tehdá. Dycky ju někam pozvali, seřvali, za to, že nechodím do školy a že tam dělám bordel, nadávám učitelům, ona pak mě, ale já ju seřval taky, občas jí nadal do... (sprostá slova nelze publikovat) a bylo vymalováno. Nechala mě být.

A matce to nevadilo, nebo se tě bojí?

Tak co já vím? Ale co se diví, dyť celej živoz sem pro ňu šašek, pořád se smála mým forům, tak co jí najednou vadí?

A co to ostatní?

Tak sem místo školy i odpo chodil s kámošem do herny, to bylo dobrý, sme tam dycky naházeli co sme měli a dali si pivko a šli.

A to řízení auta?

To bylo jednou, sem byl s kámošem v hospě, otočili sme nějakou rundu panáků, oni jich teda měli víc, aji těch piv. Já toho tolik neměl. No a ten co řídil už nemohl, tak sem to vzal já. Ale dělali v autě bordel a řvali a já to otočil na střechnu.

Jsi sedl za volant bez řidičáku a ještě s alkoholem v krvi?

No a, sme se nějak museli dostat dom a byl sem nejstřízlivější.

A to ti jen tak prošlo?

Nee, vyšetřovali to poldi, a to bylo na matku už moc. Navíc zjistila, že sem nenastoupil ani na učňák, tak šla za kurátorem a strčili mě sem. Vlastně ne, to bylo do toho prvního pastáku.

Takže toto je tvoje druhé místo? A proč jsi nezůstal v tom prvním?

Sem nemohl. Mě přesunuli sem. Ale tady je to lepší. Tam sem musel chodit do školy, to mě nebavilo, tak sem utíkal. Z pastáku i ze školy. Pak přišel kurátor s nápadem, že si můžu vydělat prachy. Tak sem to vzal.

Jaké peníze a kde?

No tady, v pastáku. Nechodím do školy, ale tady makáme. Jako brigády nebo co je potřeba. A za to dostáváme prachy.

Takže se školou jsi úplně skončil?

Jo, na co by mi byla, prachy sou potřeba.

Ty jsi mluvil o tom, že jsi utíkal z toho předchozího ústavu... Co tady, taky utíkáš?

Tak jasně, když je potřeba. Třeba když mě točijou kluci nebo vychouši. Tak nebudu dělat co chtěou oni, to rači zdrhnu.

A když jsi na útěku, tak co děláš, kde jsi, co jíš?

Se něco dycky najde. Bud' někoho potkám a jdu k němu, nebo se někde schovám, nebo jdu za kámošema. Taky se dá přespat v nějaký chajdě, kterou potkáš. Vlezeš tam a přespíš. Jídlo se tam dycky nějaký najde.

To jen tak vlezeš do cizí chaty? To je ale nezákonné, ne?

Taky mě chytli poldi, odvezli mě na výslech a pak tam přišel ten co navrhuje tresty, ale ne soudce, a říkal, že jestli toho nenechám, tak pudu do basy.

To by tě hned napoprvé dali do vězení? To bys musel asi udělat něco drsného...

Taky to není poprvý. Sem už u soudu byl, dvakrát. Dostal sem prospěšky a tak. Tak musím makat zadara. To oddělávám tady, v pastáku.

A co děláš jinak, když máš volno?

Vycházek moc nemám, většinou nesplním dobré body, ale když zdrhnu, tak si du zahrát. Do herny.

Hraješ pořád na automatech?

Jo, jasně.

A peníze na to bereš kde?

Tak různě, všude.

Jiné zájmy nemáš?

Ne, co bych asi tak měl mít?

Ještě mám otázku, jak v poslední době vycházíš s rodinou?

Vycházím? Nijak, nevidám nikoho. Jednou sem na útěku přišel k matce, ale ta mě vyhodila, tak sem jí něco doma vzal a ona mi vzkázala, ať tam ani nelezu. Švica je při ní, tak ju taky nechcu ani vidět. Si vystačím sám.

A otec?

Tak ten je ještě furt v lochu, naposledy dostal pátku. Ale on na mě stejně kašlal celou dobu, tak co.

A jak dlouho jsi ho už neviděl?

Nooo, tak 5 let už to bude

To s ním tak dlouho nejsi v kontaktu?

Psal mi z lochu, ať za ním přijedu na návštěvu. Bych tam jel jenom proto, že mě zajímá jaky to tam je. On ne.

A ty bys nechtěl se s ním setkat, promluvit si?

Ne, sem řekl, že si vystačím sám.

PŘÍLOHA 5: ROZHOVOR - LÍDA

Ahoj, jsi tady v zařízení teprve chvíli, ale rád bych se tě zeptal na pár otázek. Máš na mě chvíli a jsi ochotna se zúčastnit mého výzkumu?

No, tak aspoň budu slavná.

To nebude ale nikdo vědět, že je to o tobě, jména budou změněna.

No i tak, to neva, nikdy se mě nikdo na nic takovýho neptal.

Můžeš mi tedy říct, co se stalo, že ses dostala do ústavu?

Dali mě sem kvůli škole. V devítce na základce jsem do školy přestala chodit. Seznámila jsem se s přítelem a chtěla jsem být pořád s ním.

A to jste spolu nemohli být odpoledne, večer?

To mohli, ale on nepracoval, tak jsem s ním chtěla být i přes den.

Říkáš, že to bylo v deváté třídě?

Jo, nějakej měsíc před prázdninama, asi tak 4 měsíce. Prostě jsem školu zabalila, měla jsem dělat reparát, ale jsem tam nešla. Taky mě naši přihlásili na učňák, ale mě to bylo jedno, chtěla jsem jim jen zavřít pusku, ať nemají kecy.

A co jste s tím přítelem tedy dělali celé dny?

Tak jak kdy, většinou jsme dopoledne spali, pak šli ven, za jeho kámošema, tam jsme většinou něco lupli nebo šňupli a večer byly večírky.

Trošku ti nerozumím, co myslíš tím lupli nebo šňupli.

Tak co asi se šňupe? Perník. A lupli, jak kdy...podle toho co bylo...většinou jsme se zhulili.

Aha. A tak jste žili každý den?

Jo, většinou jo.

A to tě bavilo?

Mě to bylo jedno, tak co doma, ti jen prudili, tady mě měli rádi, byli to všichni kámoši.

A kde jsi brala peníze?

Většinou jsem je vzala doma. Otcovi z peněženky, nebo jsem mu vzala i kartu a vybrala to, nebo prostě co jsem našla.

A co ti na to řekli rodiče?

No, oni vyhrožovali, nadávali, ale vždycky to nechali být. Až když jsem vybrala tu kartu a doma zlato, tak to nahlásili. A pak začalo tady to. Kurátor, policajti, ústav. Už to nešlo zlomit.

A jak se ti teda zpočátku dařilo v ústavu, když jsi trávila celou dobu s přítelem?

Blbě, jak asi. Ale stejně zdrhnu, já tady nebudu. Co bych tady asi tak dělala. Mě chtějí převychovat?

Ty plánuješ útek?

To tady plánuje každej, pořád je někdo na útěku. Ale jak se mi to podaří, tak nikdo nebude vědět, kde su, abych se nemusela vracet. To do osmnácti přežiju a pak mám klid.

A už jsi někdy utekla?

Jo, několikrát, ale policajti mě vždycky dovezli zpátky. Proto to příště nikomu neřeknu.

A jak si představuješ tu dobu mimo bránu ústavu?

Tááák, budu žít s mladým, to jako tím mým přítelem a normálně tak jako doted'. Si něco dáme a bude nám fajn.

Jak dlouho už něco bereš?

Už od základky, tak od sedmičky. Ale to bylo míň, teď je to víc.

A napadlo tě někdy s tím přestat?

No, někdy jo, ale teď už ne. S mladým a jeho kámošema nás to baví, je to sranda.

A jinou zábavu nemáš?

Proč bych měla? Nepotřebuju. Tady nám sice pořád nutí nějaký kroužky a ať jdem dělat tam to nebo ono, ale mě to fakt nebaví.

Ani na základce jsi neměla něco, co tě bavilo, že by ses k tomu třeba někdy chtěla vrátit?

Tak to určo ne, joooo, asi tak ve třetí třídě jsem chodila do krasobruslení, to bylo dobrý, ale pak mě tam naši už nevozili a já skončila. A teď už bych to nedohnala.

Tak ale třeba jen brusle, zimní nebo kolečkové bys mohla místo toho zkusit, ne?

Nééé, to už nechci, nepotřebuju. K čemu?

Taky bych se tě chtěl zeptat na vztah s rodiči, jak spolu vycházíte?

Su ráda, že je nevidím. Pořád prudili, něco po mě chtěli, a přitom mě neposlouchali. A nesnášeli mého mladýho. Jsem s ním přišla k nám a oni ho vyhodili a mě seřvali a dali zákaz a tak.

A takový vztah máte už dlouho?

Od dětství. Na mě kašlali, nic mi nedovolili, hlavně matka. Otec jo, ten byl při mně, ale ona byla furt proti něčemu. To bylo pořád kydů, že to nemůžu a tam to. Si jako myslela, že ji poslechnu? Sem šla dycky za tátém, ten mi dovolil všechno.

Takže si moc nerozumíte?

Vůbec, já je fakt nemusím. Je mi jedno co dělají, tak ať mě nechají taky žít. Sem za mnou ani nepřijedou a když můžu domů, tak jediné proto, abych byla s mladým. Ale jak zdrhnu, tak ani oni nebudou vědět, kde su. Fakt.

Opravdu se s nimi nechceš nějak udobřit, zapracovat na tom?

Ne, není třeba. Chcu žít po svém.

A jak to máš ve škole?

Tak já když došla do ústavu, tak mě dali na ten učňák, ale mě to fakt neba, tak jsem tam nechodila, no a pak ještě útěky, tak toho mám fakt hodně nedodělanyho. Musela bych hodně makat, ale proč.

Tebe ta škola nebaví? Nechceš se vyučit?

K čemu? Proč jako? Mi to k ničemu není, jestli tam chodím nebo ne, když mě tam dali, tak ať si tam chodí sami, ale mě to k ničemu není. Už mě stejně dali vyhazov, ten podmíněnej.

Tak jo, děkuju ti za rozhovor.

Jojo.